

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Jaarverslag 2023

19 juni 2024

Inhoudsopgave van het jaarverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	3
Verslag van het bestuur	4
1. Inleiding	4
2. Karakteristieken en governance van het fonds	5
3. Financiële paragraaf	12
4. Beleggingsparagraaf	16
5. Risicoparagraaf	21
6. Verwachte gang van zaken	28
Verslag visitatiecommissie	29
Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie	32
Verslag verantwoordingsorgaan	33
Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan	36
Jaarrekening	37
Balans per 31 december 2023	38
Staat van baten en lasten over 2023	39
Kasstroomoverzicht over 2023	40
Toelichting op de balans en staat van baten en lasten	41
Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten	58
Actuariële verklaring	59
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	61

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Financiële gegevens per 31 december (x € 1.000)						
Beleggingen (voor risico pensioenfonds)	154.929	146.616	187.069	184.819	176.041	154.232
Pensioenvermogen (eigen vermogen + voorziening voor risico pensioenfonds)	155.418	146.693	186.669	184.672	175.842	154.060
Voorzieningen pensioenverplichtingen (voor risico pensioenfonds)	130.472	125.312	163.723	179.357	165.026	145.982
Duration van de pensioenverplichtingen (in jaren)	16	16	19	20	20	19
Premiebijdragen	595	942	498	468	499	416
Pensioenuitkeringen	3.892	3.244	3.004	2.789	2.655	2.396
Actuele dekkingsgraad	118,7%	116,7%	113,6%	102,9%	106,4%	105,4%
Beleidsdekkingsgraad	120,0%	121,7%	110,3%	97,7%	104,3%	110,6%
Vereiste dekkingsgraad	121,5%	126,8%	121,6%	120,7%	121,7%	122,8%
Reële dekkingsgraad	90,5%	93,6%	89,4%	79,7%	84,0%	89,6%
Rendement vastrentende waarden	8,1%	-12,0%	0,6%	2,1%	9,6%	-1,7%
Rendement LDI-fondsen	12,3%	-51,6%	-12,7%	17,9%	24,8%	6,4%
Rendement zakelijke waarden	10,4%	-15,3%	16,4%	2,6%	25,8%	-6,9%
Rendement convertibles	5,4%	-16,8%	0,4%	29,7%	8,8%	-8,5%
Totaal rendement	8,9%	-19,5%	2,9%	6,9%	16,3%	-2,2%
Aantallen per 31 december						
Actieve deelnemers	0	0	0	0	0	0
Gewezen deelnemers	358	376	394	404	411	424
Pensioengerechtigden	125	115	105	96	91	80
Totaal aantal deelnemers	483	490	499	500	502	504
Indexatie pensioenen per 1 januari volgend jaar						
Toegekende indexatie	0,0%	8,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Indexatie ambitie	-1,4%	17,2%	2,6%	1,0%	1,6%	1,5%

Verslag van het bestuur

1. Inleiding

Hierbij presenteren wij het jaarverslag van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN). Met dit verslag geven wij een beeld van de financiële positie 2023 en de ontwikkelingen die zich in 2023 bij het fonds hebben voorgedaan.

De financiële positie van het fonds, uitgedrukt in de actuele dekkingsgraad, is in 2023 licht verbeterd. De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de verplichtingen van het fonds. De actuele dekkingsgraad steeg van 116,7% naar 118,7%. Deze verbetering kwam tot stand door goede beleggingsresultaten die de drukkende effecten van een uiteindelijk licht dalende rente meer dan compenseerden.

De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de laatste twaalf maandelijkse actuele dekkingsgraden) daalde van 121,7% naar 120,0%. Omdat de beleidsdekkingsgraad daarmee lager is dan de vereiste dekkingsgraad van 121,5% heeft het fonds nog steeds een vermogenstekort. Daarom moet in 2024 een herstelplan bij De Nederlandsche Bank worden ingediend.

Het beleggingsrendement in 2023 was 8,93% (2022: -19,46%). Dit positieve beleggingsresultaat was het gevolg van de stijging van de aandelenbeurzen onder andere door de goede waardering van informatietechnologie gerelateerde aandelen en door de lichte rentedaling die aan het eind van 2023 plaatsvond.

De verbetering van de financiële positie, die zich met name in 2022 voordeed, stelde het fonds in staat om per 1 januari 2023 een verhoging van de pensioenen toe te kennen van 8,19%. Dit was de eerste verhoging in vele jaren. De financiële positie van het fonds liet echter niet toe dat de hoge inflatie van 2022 volledig kon worden gevolgd. De hoge inflatie van 2022 werd gevolgd door negatieve inflatie van -1,4% in 2023. Het toeslagbeleid van het fonds en de wettelijke regels voor verhoging van pensioenen laten in dit geval geen verhoging van de pensioenen in per 1 januari 2024 toe. De deelnemers van het fonds zijn hierover geïnformeerd met een nieuwsbericht.

Eén van de grote onderwerpen voor Nederlandse pensioenfonds is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Wij zijn in 2023 in regelmatig overleg geweest met de bij werkgever AT&T Nederland betrokken sociale partners. Op basis van dit overleg verwachten wij op dit moment niet dat aan ons fonds een verzoek zal worden gedaan tot invaren in één van de nieuwe type regelingen van het pensioenstelsel. Wij hebben ons beraden op deze situatie en op de voor- en nadelen van het voortbestaan van het fonds onder de oude wetgeving. Het onderzoek naar de voor de deelnemers best mogelijke toekomstige uitvoeringsvorm wordt in 2024 voortgezet.

In 2023 heeft de overgang plaatsgevonden naar de nieuwe pensioenadministrateur van het fonds, Visma Idella. Hoewel de overgang in algemene zin goed is geslaagd, heeft deze veel tijd van het bestuur gevraagd en zijn niet alle processen volgens de oorspronkelijke planning verlopen. Ook in 2024 zal dit nog extra aandacht van het bestuur vragen.

Dit verslag bevat verder de belangrijkste bestuursaangelegenheden van 2023 en andere rapportages die de lezer een goed en volledig beeld zullen geven van de ontwikkelingen bij ons fonds. Graag nodigen wij u uit tot het lezen van dit jaarverslag.

Wij willen iedereen bedanken die in 2023 voor het fonds werkzaam is geweest.

2. Karakteristieken en governance van het fonds

Juridische structuur

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag, is opgericht op 28 juni 1999. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34117670. Het fonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

Het fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Per 1 januari 2014 is het fonds een gesloten fonds geworden; er treden vanaf die datum geen nieuwe deelnemers toe en er vindt geen nieuwe pensioenopbouw meer plaats.

Het fonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving.

De inhoud van de pensioenregeling is een invulling van de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever. De inhoud van de uitvoeringsovereenkomst is het resultaat van de pensioentoezegging verwoord in de pensioenovereenkomst.

Missie, visie en strategie

De algemene doelstelling van het beleid van het fonds is om de pensioentoezegging aan deelnemers na te komen. De pensioentoezegging volgt uit een hybride pensioenovereenkomst; een combinatie van een uitkeringsovereenkomst en een premieovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Het beleid is zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden de pensioentoezegging kan worden nagekomen.

Voor de uitkeringsovereenkomst heeft het fonds de ambitie een inkomensgerelateerd en waardevast pensioen voor onze deelnemers te verzorgen. De ingelegde gelden worden beheerd met een op een hoog en stabiel rendement gericht transparant beleggingsbeleid. Het fonds belegt weloverwogen en beheerst de beleggingsrisico's onder andere door spreiding van de beleggingen.

Het fondsbestuur voeren de aan haar toevertrouwde taken op deskundige, professionele, adequate, correcte, weloverwogen en zorgzame wijze uit. Bestuursleden zijn aanspreekbaar op hun gedrag en hun besluiten. Ingeschakelde externe partijen moeten ook aan de normen van het fonds voldoen.

Het fonds communiceert helder en open over de regeling, de financiële positie van het fonds en de risico's die daaraan verbonden zijn voor de belanghebbenden bij het fonds. Het fonds wil ook helder en open verantwoording afleggen over de invulling van de aan haar opgedragen taak, het beleid dat zij voert en de resultaten daarvan.

Het beleid van het fonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. De verantwoordelijkheid hiervoor is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet en betreft in ieder geval regels inzake het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's, integriteit, soliditeit en het beheersen van de financiële positie middels een periodieke haalbaarheidstoets.

Statuten

Het fonds heeft als statutair doel het verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of andere uitkeringen.

In 2023 is de aanzet gegeven voor een aanpassing van de statuten plaatsgevonden. De aanpassing betreft met name de artikelen die voorzien in de wijze van benoeming van bestuursleden en van de samenstelling en benoeming van leden van het verantwoordingsorgaan. De herziene statuten zijn op 7 februari 2024 van kracht geworden. Het bestuur heeft voor de aanpassing een positief advies van het verantwoordingsorgaan ontvangen.

Kenmerken regeling

Het fonds voert de volgende pensioenregelingen uit:

1. Het AT&T Pensioenreglement:	Dit reglement is per 31-12-2013 beëindigd.
2. Het Pensioenreglement (oud):	Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd.
3. Het Flex-Pensioenreglement:	Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd.

In deze regelingen bevinden zich alleen pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Met ingang van 1 januari 2014 is er voor alle werknemers van AT&T Nederland een nieuwe pensioenovereenkomst van toepassing die niet door het fonds wordt uitgevoerd. Vanaf die datum vindt geen nieuwe opbouw meer plaats in het fonds.

Het AT&T Pensioenreglement is een combinatie van een 'Defined Benefit'-regeling (DB) en een 'Defined Contribution'-regeling (DC).

De DB-regeling is een uitkeringsovereenkomst waarin een ouderdomspensioen werd opgebouwd op basis van een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar en een opbouwpercentage van 2,25% van de pensioengrondslag. De regeling kent diverse flexibiliseringsopties. Bij pensionering kan de deelnemer onder voorwaarden kiezen om een deel van de pensioenaanspraken om te zetten in een nabestaandenpensioen. Er geldt een voorwaardelijke toeslagregeling waarbij de pensioenuitkeringen en -aanspraken onder voorwaarden jaarlijks kunnen worden verhoogd met maximaal het afgeleide consumentenprijsindexcijfer.

De DC-regeling is een premieovereenkomst waarin een persoonlijk pensioenkapitaal wordt opgebouwd iedere deelnemer kan zelf keuzes maken inzake een aantal beleggingsfondsen waarin het pensioenkapitaal wordt belegd. Het rendement op het pensioenkapitaal is derhalve afhankelijk van de gekozen beleggingsfondsen. Met het pensioenkapitaal dient de deelnemer bij pensionering pensioenaanspraken in te kopen bij het pensioenfonds of een door de deelnemer zelf te kiezen uitvoerder. Voor de inkoop bij het fonds worden jaarlijks factoren vastgesteld.

Ontwikkelingen in deelnemersaantallen

Het fonds heeft per 31 december 2023 483 deelnemers (2022: 491) waarvan gewezen deelnemers 358 (2022: 376) en pensioengerechtigden 125 (2022: 115).

	Bij		Af			Aantal ultimo 2023
	Collectieve waarde-overdracht	Anders	Collectieve waarde-overdracht	Overlijden	Anders	
Aktieve deelnemers	0	0	0	0	0	0
Gewezen deelnemers	376	0	0	0	18	358
Pensioengerechtigden	115	0	13	0	1	125
waarvan:						
Ouderdomspensioen (incl TOP)	98	0	12	0	1	107
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1	0	0	0	0	1
Partnerpensioen	13	0	1	0	0	14
Wezenpensioen	3	0	0	0	0	3
Totaal	491	0	13	0	1	483

Fondsorganen, betrokkenen, toezicht

Bestuur

Het fonds heeft een paritair samengesteld bestuur. In het paritaire bestuursmodel zijn de belanghebbenden op een evenwichtige wijze vertegenwoordigd. Het bestuur bestaat uit 6 leden, waarvan er drie de werkgever vertegenwoordigen, twee de (gewezen) deelnemers en één de pensioengerechtigden.

In 2023 is V. de Hertog afgetreden als bestuurslid en voorzitter. In zijn plaats is benoemd E. van der Plas. In 2023 is W. Loots herbenoemd voor een termijn van vier jaar. Ook zijn in 2023 twee nieuwe bestuursleden benoemd, M. Smits en L. Ortega. In januari 2024 is B. Bongenaar herbenoemd voor een termijn van vier jaar.

Per 31 december 2023 is de samenstelling van het bestuur daarmee als volgt:

Benoemd namens de werkgever:

<u>Naam</u>	<u>Benoemd van/tot</u>	<u>Geboortejaar</u>	<u>Relevante nevenfuncties</u>
Dhr. E. van der Plas, voorz.	15-03-2023 tot 15-03-2027	1959	Voorzitter Stichting Pensioenfonds Cargill BV
Dhr. B. Bongenaar, vice-secr.	15-01-2016 tot 15-01-2024	1968	Director Billing Operations Accenture Bestuurslid Stichting Klink Voorzitter VVE Admiraal de Ruijterweg 317-319
Mevr. L. Ortega	15-12-2023 tot 15-12-2027	1972	Executive Deal Lead Technical Solutioning (EMEA) AT&T Business

Benoemd namens de (gewezen) deelnemers:

<u>Naam</u>	<u>Benoemd van/tot</u>	<u>Geboortejaar</u>	<u>Relevante nevenfuncties</u>
Dhr. W. Loots, secretaris	28-06-1999 tot 31-07-2027	1946	Secretaris OMNI-vereniging Quintus Secretaris Stichting Monumentaal Westland
Dhr. M. Smits	01-10-2023 tot 01-10-2027	1961	

Benoemd namens de pensioengerechtigden:

<u>Naam</u>	<u>Benoemd van/tot</u>	<u>Geboortejaar</u>	<u>Relevante nevenfunctie</u>
Dhr. T. Valkenburgh, vice-vztr	13-02-2015 tot 13-02-2027	1944	Directeur Programmatheek Bestuurslid Compuser

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid van twee herbenoemingen. Het fonds heeft in de statuten vastgelegd dat een bestuurslid vanaf 1 januari 2014 maximaal twaalf jaar zitting kan hebben. Bestuursleden namens de werkgever worden benoemd op voordracht van de werkgever. Bestuursleden namens de (gewezen) deelnemers worden benoemd op voordracht door de ondernemingsraad van de werkgever. Bestuursleden namens de pensioengerechtigden worden

benoemd na verkiezing door de pensioengerechtigden. Het bestuur zorgt bij benoemingen voor individuele geschiktheid, onderlinge complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur draagt zorg voor periodieke zelfevaluatie en laat zich daar bij voorkeur eens in de drie jaar door een deskundige begeleiden. De laatste formele zelfevaluatie heeft in 2022 plaatsgevonden. De volgende evaluatie zal in 2024 plaatsvinden, volgend op het jaar 2023 waarin zich veel wijzigingen in de bestuurssamenstelling hebben voorgedaan.

Het bestuur vertegenwoordigt het fonds en draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen en het daartoe behorende pensioen- en beleggingsbeleid.

Het bestuur heeft in 2023 elf keer vergaderd. Naast de reguliere beleidszaken stonden de volgende belangrijke onderwerpen op de agenda:

- Eigenrisicobeoordeling, waarin de toekomst van het fonds aan de orde is;
- Aan passing van het beleggingsbeleid, met name de hoogte van de renteafdekking;
- Implicaties van de Wet toekomst pensioenen;
- Toeslagverlening;
- Toekomst van het fonds.

Over deze onderwerpen wordt in dit bestuursverslag een nadere toelichting gegeven.

Bestuursbesluiten worden genomen met een meerderheid van 75% van de stemmen. Ieder bestuurslid heeft daarbij één stem.

Alle bestuursleden zijn in overeenstemming met de wettelijke verplichtingen ingeschreven als UBO (Ultimate Beneficial Owner) van het fonds in het UBO-register.

Sleutelfunctiehouders

Sinds 13 januari 2019 is in het kader van de Europese Richtlijn IORP II in de Pensioenwet opgenomen dat een pensioenfonds zogenoemde sleutelfuncties moet hebben. Voor deze functies benoemt het fonds sleutelfunctiehouders. Zij bieden tegenwicht en gaan het gesprek aan met het bestuur over bevindingen binnen hun aandachtsgebied. Dit moet bijdragen aan een verhoging van de kwaliteit van de besluitvorming en adequate beheersing van risico's. Er sleutelfuncties voor het risicobeheer, het actuariële deel en voor de interne audit. De sleutelfuncties rapporteren schriftelijk aan het bestuur, op kwartaalbasis.

De sleutelfunctiehouders van het fonds zijn:

Risicobeheer: Dhr. B. Bongenaar, ook bestuurslid met aandachtsgebied risicobeheer
Actuariel: Dhr. P. Heesterbeek, ook certificerend actuaaris van het fonds, werkzaam bij Triple A- Risk Finance Certification B.V.
Interne Audit: Dhr. R. Henriques, werkzaam bij InAudit B.V.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen. De beleggingsadviescommissie is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Dhr. R. de Heij
Dhr. M. Spoelstra
Dhr. V. Duijn
Dhr. H.J. Schuver

De beleggingsadviescommissie heeft de volgende taken:

- Opstellen van het beleggingsplan;
- Monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerder;
- Monitoren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark. De strategische benchmark vertaalt de beleidsuitgangspunten naar concrete beleggingsdoelstellingen en vergelijkingsmaatstaven voor het rendement.

Verantwoordingsorgaan

Het fonds heeft een verantwoordingsorgaan (VO). Het VO beoordeelt het handelen van het bestuur, het uitgevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het VO brengt daarover verslag uit, dat is opgenomen in dit jaarverslag. Het VO brengt ook advies uit ten aanzien van belangrijke besluiten.

Per 31 december 2023 is de samenstelling van het VO als volgt:

Naam	Benoemd van/tot	Benoemd namens
Dhr. J. Alonso Mosquera, voorzitter	1-1-2014 tot 1-1-2026	De (gewezen) deelnemers
Dhr. M. Kemper, secretaris	1-1-2014 tot 1-1-2027	De (gewezen) deelnemers
Dhr. E. Lohr	1-3-2021 tot 1-1-2026	De (gewezen) deelnemers

Per 1 januari 2024 zijn twee nieuwe leden van het VO benoemd, namens de pensioengerechtigden: Mevr. L. Blaauw (tot 1-1-2027) en Dhr. C. Hoenkamp (tot 1-1-2026).

Het VO overlegt eenmaal per kwartaal met het bestuur en heeft daarnaast regelmatig onderling overleg. Als ontwikkelingen daar aanleiding toe geven, kan extra overleg gepland worden.

Het VO heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening, en daar een oordeel over gegeven. Het verslag van het VO over 2023 is in dit jaarverslag opgenomen, evenals de reactie hierop van het bestuur.

Externe adviseur

Het pensioenfonds wordt op actuair gebied en voor risicobeheer ondersteund door een adviserende actuaire van Sprenkels.

Bestuursbureau

Het bestuur wordt ondersteund door het bestuursbureau van Edmond Halley B.V. Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur in de beleidsvorming en het monitoren van de uitvoering van het beleid.

Compliance officer

Het fonds heeft een compliance officer, Dhr. Mr. S. Soussi, werkzaam bij AT&T Nederland. Deze is onafhankelijk van het bestuur en heeft tot taak het monitoren van relevante wet- en regelgeving, onderzoek naleving wet- regelgeving en interne procedures, advisering bij compliance issues en het opstellen van een compliance framework. De compliance officer maakt jaarlijks een verslag van zijn werkzaamheden en bevindingen. Er zijn door de compliance manager in 2023 geen bijzondere zaken gemeld.

Pensioenadministrateur

De administratie van het fonds wordt sinds 1 januari 2023 uitgevoerd door Visma Idella, Daarvoor werd de administratie uitgevoerd door Inadmin RiskCo Group B.V. De administratie wordt uitgevoerd volgens de overeengekomen Service Level Agreement, waarin tevens de pensioenkapitalen voor de premieovereenkomst zijn ondergebracht.

Vermogensbeheer

De vermogensbeheerder van het fonds is BNP Paribas Investment Partners (BNP). De vermogensbeheerder is verantwoordelijk voor het fiduciair vermogensbeheer en selectie en timing van de transacties in de door hen beheerde portefeuilles binnen de geldende mandaten. De vermogensbeheerder voorziet het fonds ook van advies ten aanzien van het beleggingsbeleid.

De custodian (de financiële partij die de effecten van het fonds bewaart) is sinds 1 januari 2023 Northern Trust. Daarvoor was Caceis de custodian van het fonds.

Waarmerkende partijen

Als waarmerkende actuaire maakt het fonds gebruik van de diensten van Triple A- Risk Finance Certification B.V. voor de certificering van het jaarverslag.

De accountantscontrole van het jaarverslag wordt BDO Audit & Assurance B.V. uitgevoerd.

Intern toezicht; visitatiecommissie

Het intern toezicht is georganiseerd door middel van een visitatiecommissie. Deze commissie voert jaarlijks de volgende taken uit:

- Het beoordelen van beleids- en bestuursprocedures, processen en checks en balances van het fonds;
- Het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd;
- Het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

De visitatiecommissie betreft de Code Pensioenfondsen bij de uitvoering van deze taak. De visitatiecommissie wordt gevormd door drie onafhankelijke deskundigen van VCHolland. Het rapport van de visitatiecommissie over 2023 is opgenomen in dit jaarverslag, evenals de reactie hierop van het bestuur.

Extern toezicht

De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op de naleving van de wet- en regelgeving inzake pensioenen. Het afgelopen jaar zijn door de toezichhouders geen dwangsommen of boetes opgelegd aan het fonds. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichhouder. Gedurende 2023 zijn het fondsbestuur en DNB eenmaal samengekomen; hierbij is met name aandacht besteed aan ontwikkelingen rondom de Wet toekomst pensioenen, het datakwaliteitsbeleid, het IT-beleidsplan en de beheersing van klimaatrisico's. De van DNB in 2023 ontvangen vragenlijsten zijn door het fonds tijdig ingediend. Het door het fonds in 2023 ingediende herstelplan is door DNB goedgekeurd.

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is de toezichhouder die zich concentreert op het gedragstoezicht op en communicatie van pensioenfondsen. De AFM heeft gedurende 2023 diverse uitvragen bij het fonds gedaan, welke niet hebben geleid tot aanwijzingen. Het fonds heeft in 2023 een melding gedaan over het niet tijdig beschikbaar stellen van informatie aan de Stichting Pensioenregister. Hierdoor hadden deelnemers geen actueel inzicht in hun pensioenaanspraken op de Mijnpensioenoverzicht.nl website. Dit probleem werd veroorzaakt door vertraging bij de transitie naar de nieuwe pensioenadministrateur Visma Idella en door technische problemen bij Visma Idella. Het fonds heeft de deelnemers ingelicht over de situatie. De problemen zijn inmiddels opgelost en begin 2024 hebben alle deelnemers weer toegang tot actuele informatie.

Deskundigheid en geschiktheidsplan

Omdat het fonds gesloten is voor nieuwe deelnemers en er geen pensioenopbouw meer plaatsvindt is de complexiteit minder groot dan bij doorsnee pensioenfonds. Op basis hiervan is een fondsprofiel opgesteld waarvan de profielen van de fondsorganen zijn afgeleid. Van die profielen zijn vervolgens profielen afgeleid van individuele leden van de fondsorganen. Het geschiktheidsplan van het fonds sluit hierbij aan.

In 2023 hebben zich geen bijzondere ontwikkelingen voorgedaan. De twee aspirant-bestuursleden hebben succesvol hun opleiding afgerond en zijn in 2023 tot bestuurslid benoemd. De overige bestuursleden hebben door onder meer deelname aan seminars, het lezen van vakliteratuur en overleggen met uitbestedingspartners hun kennis op peil gehouden. Daarbij hebben met name transitie naar het nieuwe pensioenstelsel en de toekomstopties voor het fonds veel aandacht gekregen.

In 2024 heeft de Pensioenfederatie het servicedocument Besturen van een pensioenfonds uitgebracht. Het geschiktheidsplan zal in 2024 worden geactualiseerd en waar nodig worden aangepast aan de aanbevelingen in dit servicedocument.

Beloningsbeleid

In de Code Pensioenfonds is onder andere opgenomen dat de beloning van leden van de fondsorganen beheerst, duurzaam en passend dienen te zijn en in redelijke verhouding dienen te staan tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag. Het fonds voldoet met haar beloningsbeleid aan de wettelijke eisen van het Besluit Financieel Toetsingskader, de Code Pensioenfonds en de Principes beheerst beloningsbeleid van AFM en DNB. De bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan en leden van de beleggingsadviescommissie van het fonds ontvangen geen bezoldiging voor het lidmaatschap van het fondsorgaan. Een uitzondering betreft de in 2023 aangetreden bestuursvoorzitter, die wordt beloond in overeenstemming met de geldende normen. Leden van fondsorganen die niet in dienst zijn van de werkgever ontvangen een vergoeding van hun reiskosten.

Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

De ABTN is een door de wetgever voorgeschreven beschrijving van de hoofdlijnen van de organisatie, beheer en interne controle van het fonds, de pensioenregelingen, de financieringsopzet, het premiebeleid en het beleggings- en toeslagbeleid. De ABTN wordt periodiek door het bestuur aangepast aan de hand van relevante ontwikkelingen. In 2023 hebben geen aanpassingen van de ABTN plaatsgevonden.

Onderdeel van de ABTN is ook een financieel crisisplan. In dit plan worden verschillende fases van crisis beschreven, welke sturingsmaatregelen aan het bestuur ter beschikking staan en hoe deze kunnen worden uitgevoerd. Een crisis ontstaat als de dekkinggraad van het fonds daalt onder vastgestelde niveaus.

Uitvoeringsovereenkomst

Het fonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever. Hierin is opgenomen wat tussen de werkgever en het fonds is afgesproken over de uitvoering van de pensioenregeling van de werkgever, waaronder: verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting, premierugstorting, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is feitelijk gelijk aan de pensioenuitvoeringskosten, met een opslag van 30% op de meeste kosten. Afspraken over bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is in de uitvoeringsovereenkomst vastgelegd, conform de Nederlandse wetgeving.

Er hebben in 2023 geen aanpassingen van de uitvoeringsovereenkomst plaatsgevonden. De uitvoeringsovereenkomst is in 2023 door zowel werkgever als fonds nageleefd.

Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds (Code) heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfonds te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. In oktober 2018 is de herziene Code gepubliceerd, waarbij 65 normen zijn gegroepeerd aan de hand van acht thema's:

1. Vertrouwen waarmaken	5. Zorgvuldig benoemen
2. Verantwoordelijkheid nemen	6. Gepast belonen
3. Integer handelen	7. Toezicht houden en inspraak waarborgen
4. Kwaliteit nastreven	8. Transparantie bevorderen

Het bestuur toetst minimaal jaarlijks of aan de normen van de Code Pensioenfonds wordt voldaan. Als niet aan de normen wordt voldaan neemt het bestuur maatregelen of legt zij duidelijk uit aan welke normen niet wordt voldaan en wat daarvoor de reden is.

Over de toepassing van de normen moet in algemene zin worden gerapporteerd in het jaarverslag en over de toepassing van enkele benoemde normen moet specifieke worden gerapporteerd.

Het fonds heeft in 2023 voldaan aan de normen van de Code Pensioenfonds, met uitzondering van norm 31 Diversiteit. In de volgende tabel wordt hierop een nadere toelichting gegeven, alsmede op de normen waarop een specifieke toelichting moet worden gegeven:

Nr.	Norm	Wordt voldaan aan deze norm	Toelichting
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het fonds rapporteert in het bestuursverslag over de diverse onderdelen van haar gevoerde beleid en keuzes, zoals het financiële beleid, risicobeleid en beleggingsbeleid.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, diversiteit en complementariteit een afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Bij de samenstelling van de fondsorganen is rekening gehouden met diversiteit in opleiding, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Regelmatig worden de diversiteitsaspecten door het bestuur besproken. Bij nieuwe benoemingen wordt specifiek op diversiteit gestuurd.
31	In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan (VO) is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee	Het VO heeft op 31 december 2023 geen vrouwelijk lid. In januari 2024 is er een vrouw als lid van het VO benoemd. Het bestuur en het VO hebben geen leden van onder de 40 jaar. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers van het fonds is 58 jaar en slechts enkele deelnemers zijn jonger dan 40 jaar. De beschikbaarheid van geschikte kandidaten voor posities in bestuur en VO is daarmee gering. Het aantal jonge werknemers van de werkgever die mogelijk functies in het bestuur en VO kunnen vervullen is gering. De huidige bezetting van de posities in het bestuur en het VO is een goede afspiegeling van het deelnemersbestand.
33	Intern toezicht betreft deze code bij uitoefening.	Ja	De visitatiecommissie betreft de Code Pensioenfondsen in haar werkzaamheden en rapporteert hierover in dit jaarverslag.
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	Dit is opgenomen in dit jaarverslag.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Dit is opgenomen in dit jaarverslag.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	Jaarlijks wordt de interne gedragscode door alle betrokkenen voor naleving ondertekend. Over de zelfevaluatie van het bestuur is in dit jaarverslag gerapporteerd.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	Het fonds heeft een goed toegankelijke klachten- en geschillenregeling die voorziet in een adequate afhandeling van klachten en geschillen. Er waren in 2023 geen klachten en geschillen.

Op 1 januari 2024 is een herziene Code Pensioenfondsen van kracht geworden. Pensioenfondsen worden geacht deze nieuwe code na te leven als zij de normen uit deze code uiterlijk op 31 december 2024 hebben geïmplementeerd. In het bestuursverslag 2024 kunnen de pensioenfondsen rapporteren over wat zij aan acties hebben verricht om compliant te worden (bijvoorbeeld wijzigen statuten, vaststellen beleid). Het fonds zal hier in 2024 de benodigde aandacht aan geven.

Gedragscode, incidentenregeling, klokkenluidersregeling, vertrouwenspersoon

Het fonds heeft een gedragscode die van toepassing is op de aan het fonds verbonden personen. Doel van deze gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in het fonds door belanghebbenden, en het voorkomen van integriteitrisico's. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders. Deze gedragscode is gebaseerd op de Model Gedragscode 2015 van de Pensioenfederatie. De gedragscode wordt jaarlijks voor naleving ondertekend door de leden van het bestuur, de leden van het verantwoordingsorgaan, de leden van de beleggingsadviescommissie en het bestuursbureau. Er zijn in 2023 geen gevallen van niet naleving van de gedragscode geconstateerd. Dit is door de compliance officer bevestigd in diens jaarlijkse rapport.

Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld die van toepassing is op aan het fonds verbonden personen. In het kader daarvan is door het fonds een vertrouwenspersoon aangesteld. Er hebben zich onder deze regelingen geen meldingen voorgedaan in 2023. Ook de vertrouwenspersoon heeft bij het bestuur geen zaken gemeld.

Klachten- en geschillenprocedure

Het fonds heeft een klachten- en geschillenprocedure die in 2023 is aangepast en daarmee in overeenstemming is met de in 2022 verschenen Gedragslijn Goed omgaan met klachten van de Pensioenfederatie. In deze procedure is beschreven hoe deelnemers een klacht kunnen indienen, hoe deze door het fonds wordt behandeld en hoe deelnemers in beroep kunnen gaan als hun klacht niet naar tevredenheid wordt afgehandeld. Er zijn in 2023 geen klachten van deelnemers geweest.

In september 2023 een geactualiseerde versie van de Gedragslijn Goed omgaan met klachten uitgekomen. De actualisering is nodig om de Gedragslijn in de pas te laten lopen met de verplichtingen over het omgaan met klachten in de Wet toekomst pensioenen én met de oprichting van de Geschillen Instantie Pensioenfondsen. Het fonds heeft de klachten- en geschillenprocedure hierop begin 2024 aangepast na hierover een positief van het verantwoordingsorgaan te hebben ontvangen. Het fonds heeft zich ook als lid aangemeld bij de Geschilleninstantie Pensioenfondsen.

Sanctiewetgeving

Het fonds heeft maatregelen genomen om de naleving van de sanctiewetgeving te waarborgen, voor zover deze van toepassing is op het pensioenfonds. Dit betreft zowel pensioenbeheer als vermogensbeheer. Deze processen zijn grotendeels uitbesteed aan externe partijen. Hier is rekening mee gehouden in het uitbestedingsbeleid en in de uitbestedingsovereenkomsten met externe partijen.

Wet- en regelgeving privacy

Het beschermen van de vertrouwelijkheid van persoonsgegevens van deelnemers en het naleven van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) heeft voor fonds een hoge prioriteit. Onder de AVG wordt het pensioenfonds aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Het fonds dient in deze hoedanigheid expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de eisen uit de AVG.

3. Financiële paragraaf

Financiële positie

De financiële positie van het fonds, uitgedrukt in de actuele dekkingsgraad, is in 2023 licht verbeterd. De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de verplichtingen van het fonds.

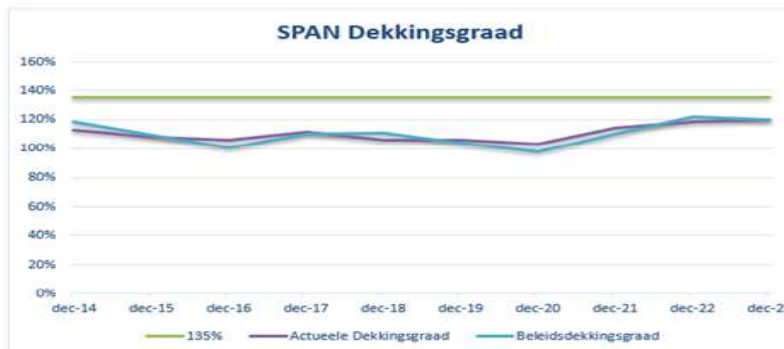
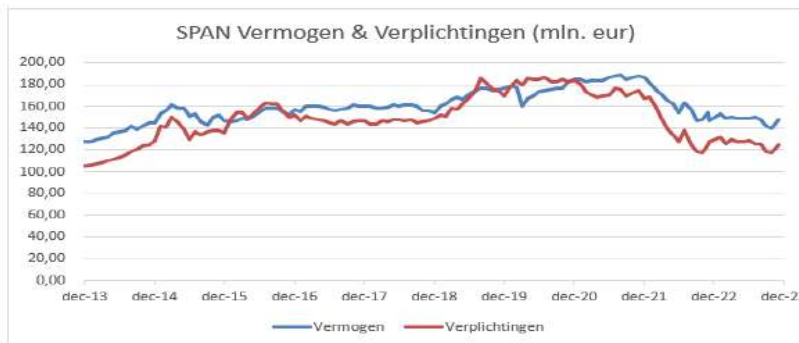
Het belegd vermogen (exclusief beleggingen voor risico deelnemers) steeg in 2023 van € 146,6 miljoen naar € 154,9 miljoen. Deze stijging werd veroorzaakt door een positief rendement op de beleggingsportefeuille van 8,93% (2022: -19,46%) die de daling van het vermogen ten gevolge van de pensioenuitkeringen meer dan compenseerde. Meer informatie over het beleggingsrendement is opgenomen in de beleggingsparagraaf van dit bestuursverslag.

De verplichtingen van het fonds (exclusief die voor risico deelnemers) stegen in 2023 van € 125,3 miljoen naar € 130,4 miljoen. Deze stijging werd voornamelijk veroorzaakt door rente die gebruikt wordt voor de berekening van de waarde van de verplichtingen: deze was eind 2023 iets lager dan eind 2022.

De actuele dekkingsgraad steeg per saldo van 116,7% naar 118,7%.

De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de laatste twaalf maandelijkse actuele dekkingsgraden) daalde van 121,7% naar 120,0%.

De twee onderstaande grafieken geven het verloop van het vermogen, de verplichtingen en de dekkingsgraad over de afgelopen jaren weer.

Vereist eigen vermogen en herstelplan

Het vereist eigen vermogen is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste zou moeten beschikken. Indien de beleidsdekkingsgraad van een fonds onder de gestelde eisen ten aanzien van het vereist eigen vermogen ligt, is sprake van een tekortsituatie en moet het fonds een herstelplan indienen bij De Nederlandsche Bank. De hoogte van het vereist eigen vermogen is gericht op de wettelijke zekerheidsmaat van 97,5%, dat wil zeggen dat in de evenwichtssituatie de kans dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de technische voorzieningen, kleiner is dan 2,5%. De hoogte van het vereist eigen vermogen is afhankelijk van het risicoprofiel van het fonds volgend uit het strategisch beleggingsbeleid van het fonds.

Het vereist eigen vermogen van het fonds per 31 december 2022 was 126,8%. De beleidsdekkingsgraad van het fonds per 31 december 2022 was 121,7% en daarmee lager dan het vereist eigen vermogen. Het fonds heeft daarom in maart 2023 een herstelplan ingediend bij DNB. In een herstelplan werkt een pensioenfonds uit hoe het op basis van beleidsdekkingsgraad in maximaal tien jaar weer voldoet aan het vereist eigen vermogen. Uit dit herstelplan bleek dat het fonds in 2026 naar verwachting aan de eisen voor aanhouding van eigen vermogen zal voldoen, ruimschoots binnen de daarvoor gestelde termijn van tien jaar. Er waren daarom geen aanvullende maatregelen nodig. DNB heeft het herstelplan van het fonds in mei 2023 goedgekeurd.

Het vereist eigen vermogen per 31 december 2023 is 121,5%. De beleidsdekkingsgraad van het fonds per 31 december 2023 was 120,0% en daarmee lager dan het vereist eigen vermogen. Het fonds zal daarom in 2024 weer een herstelplan indienen bij DNB.

Toeslagen (indexatie)

De toeslagverlening over de pensioenrechten en pensioenaanspraken is voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Het pensioenfonds streeft ernaar om de pensioenrechten en -aanspraken jaarlijks te verhogen met de prijsindex (de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) reeks CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek, over de periode van 12 maanden gerekend over september tot en met september direct voorafgaande aan de verhogingsdatum).

De vaststelling van de mate van toeslagverlening vindt plaats op basis van de financiële positie per 30 november van het voorgaande jaar. Bij een beleidsdekkingsgraad onder 100% wordt geen toeslag verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen 100% en de grens voor toekomstbestending indexeren (TBI-grens) kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden toegekend. Er vindt jaarlijks een toets plaats om na te gaan of de te verlenen toeslag aan de wettelijke vereisten voldoet. Als de toeslag volgens het beschreven beleid hoger is dan het wettelijk toegestane, dan zal de toeslag worden verlaagd tot de maximaal toegestane toeslag.

De verbetering van de financiële positie, die zich met name in 2022 voordeed, stelde het fonds in staat om per 1 januari 2023 een verhoging van de pensioenen toe te kennen van 8,19%. Dit was de eerste verhoging in vele jaren. De financiële positie van het fonds liet echter niet toe dat de hoge inflatie van 2022 (17,16% in de referentieperiode) volledig kon worden gevolgd. Deze toeslag werd al verwerkt in de financiële positie per 31 december 2022.

De hoge inflatie van 2022 werd gevolgd door negatieve inflatie van in 2023: de prijsindex in de referentieperiode bedroeg -1,4%. Het toeslagbeleid van het fonds en de wettelijke regels voor verhoging van pensioenen laten in dit geval geen verhoging van de pensioenen in 2024 toe. De deelnemers van het fonds zijn hierover geïnformeerd middels een nieuwsbericht.

Het fonds heeft als beleid om het verschil tussen de prijsindex en de toegekende toeslag in enig jaar te registreren als toeslagachterstand en waar mogelijk in te halen in de daaropvolgende 10 jaren. Dit kan als de wettelijke regels en de financiële positie van het fonds dit toelaten, in het algemeen bij een beleidsdekkingsgraad die hoger is dan de TBI-grens.

De toeslagachterstand van het fonds over de afgelopen 10 jaar is opgebouwd als volgt:

Jaar	Toeslagambitie	Toegekende toeslag
2015	0,6%	0,6%
2016	0,4%	0,0%
2017	0,0%	0,0%
2018	1,5%	0,0%
2019	1,5%	0,0%
2020	1,6%	0,0%
2021	1,0%	0,0%
2022	2,6%	0,0%
2023	17,2%	8,2%
2024	-1,4%	0,0%

De achterstand in toeslagverlening voor de afgelopen 10 jaar komt uit op 16,2%. Als gevolg van de negatieve prijsindex is de achterstand per 1 januari 2024 licht afgenomen.

Het bestuur acht de kans klein dat de huidige achterstand al in de nabije toekomst kan worden ingehaald. Daarvoor is een aanzienlijke verbetering van de financiële positie van het fonds nodig en het is niet te verwachten dat deze zich op heel korte termijn zal voordoen.

Haalbaarheidstoets

Op grond van artikel 143 van de Pensioenwet voert een pensioenfonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De haalbaarheidstoets is een stochastische toets die inzicht geeft of het toegezegde pensioen op een lange termijn waargemaakt kan worden. Daarbij wordt gekeken naar de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. In de haalbaarheidstoets wordt voor een lange periode (zestig jaar) een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds gemaakt, voor een veelvoud aan economische scenario's (stochastische analyse).

De door het fonds in 2023 uitgevoerde haalbaarheidstoets kan als volgt worden samengevat:

	2023	2022	Vastgestelde grens
Pensioenresultaat	84,4%	91,0%	minimaal 85%
Relatieve afwijking	24,3%	19,0%	maximaal 25%

- Het pensioenresultaat is gedurende 2023 afgenomen. De belangrijkste oorzaak van deze afname is de toename van de toeslagachterstand per 1 januari 2023.
- Door de sterke daling van het pensioenresultaat vallen de uitkomsten van de haalbaarheidstoets niet binnen de vastgestelde grenzen, ondanks dat de minimumgrens voor het pensioenresultaat in 2022 al is verlaagd van 95% naar 85%.

Het bestuur heeft besloten deze uitkomsten te accepteren zonder hieraan directe consequenties te verbinden, gezien de buitengewone situatie op de financiële markten in 2022 (welke zich in 2023 heeft genormaliseerd) en het per begin 2023 gewijzigde beleggingsbeleid met een hogere renteafdekking. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets zijn met de werkgever en met het verantwoordingsorgaan besproken en aan de deelnemers toegelicht in een nieuwsbrief.

Kosten pensioenuitvoering

In het bestuursverslag worden de kosten van de pensioenuitvoering toegelicht. Het betreft de administratieve uitvoeringskosten en de kosten van het vermogensbeheer en de transactiekosten.

De jaarlijkse administratieve uitvoeringskosten worden, conform de aanwijzingen van de Pensioenfederatie, getoond als totaalbedrag en als bedrag per deelnemer. Bij de berekening van het bedrag per deelnemer worden de gewezen deelnemers buiten beschouwing worden gelaten. Omdat ons fonds geen actieve deelnemers meer kent en juist wel een relatief groot aandeel gewezen deelnemers, worden ook de pensioenuitvoeringskosten per deelnemers getoond op basis van het totaal aantal deelnemers van het fonds.

De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden getoond als totaalbedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegd vermogen.

In onderstaande tabel zijn deze gegevens opgenomen voor de jaren 2019 tot en met 2023.

Overzicht pensioenuitvoeringskosten	2023	2022	2021	2020	2019
Administratieve uitvoeringskosten					
Totale kosten (in € duizend)	584	791	598	428	393
Kosten in € per deelnemer (actieven en pensioengerechtigden)	4.672	6.878	5.695	4.458	4.319
Kosten in € per deelnemer (alle deelnemers)	1.209	1.614	1.198	856	783
Vermogensbeheer- en transactiekosten					
Vermogensbeheerkosten fondsen (in € duizend)	663	685	793	844	896
Vermogensbeheerkosten fiduciar (in € duizend)	243	223	223	221	218
Totale vermogensbeheerkosten (in € duizend)	906	908	1.016	1.065	1.114
Totale vermogensbeheerkosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,61%	0,49%	0,55%	0,57%	0,66%
Transactiekosten (in € duizend)	318	280	416	426	319
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,21%	0,15%	0,22%	0,23%	0,19%

Administratieve uitvoeringskosten

Deze kosten zijn ook opgenomen in de jaarrekening en worden daar nader toegelicht. Het betreft kosten voor bestuur en commissies, externe adviseurs, interne en externe toezichthouders, dienstverlening door de pensioenadministrateur, communicatie met deelnemers, externe accountants, certificerend actuaaris en toegerekende algemene kosten.

De uitvoeringskosten zijn in 2023 gedaald ten opzichte van 2022. In 2022 waren er de kosten voor het onderzoek naar de mogelijke liquidatie van het fonds en de kosten van de overgang naar een nieuwe pensioenuitvoerder.

De pensioenuitvoeringskosten worden conform de uitvoeringsovereenkomst volledig in rekening gebracht bij de werkgever en komen dus niet ten laste van de deelnemers.

Vermogensbeheerkosten en transactiekosten

Onder de kosten van vermogensbeheer worden begrepen:

- Beheervergoeding externe managers: een (basis) vergoeding per tijdperiode, die onafhankelijk is van de prestatie;
- Fiduciaire kosten: een vaste vergoeding per jaar voor een vastomlijnd pakket van diensten waaronder klantbediening, advisering en uitvoering van het beleggingsbeleid en het verzorgen van de rapportages;

De kosten van vermogensbeheer worden gerapporteerd als percentage van het gemiddelde totaal belegd vermogen. De vermogensbeheerkosten zijn over meerdere jaren berekend. De verschillen per jaar worden voornamelijk verklaard door wijzigingen in de beleggingsmix en heronderhandeling van beheervergoedingen voor externe managers.

Transactiekosten betreffen de toe- en uitredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen waarin het fonds participeert. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt. Transactiekosten binnen beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd.

In de onderstaande tabel wordt een gedetailleerd overzicht gegeven van de vermogensbeheerkosten en transactiekosten.

Vermogensbeheer- en transactiekosten 2023 (in € 1000)	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten		Totaal vermogensbeheerkosten
			Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	10	0	0	4	14
Aandelen	247	0	2	98	347
Vastrentende waarden	420	0	24	189	633
Totaal kosten fondsen	677	0	26	291	994
Overige kosten vermogensbeheer					
Kosten fiduciair beheer	223	0	0	0	223
Bewaarloon	6	0	0	0	6
Totaal overige kosten vermogensbeheer	229	0	0	0	229
Totaal vermogensbeheer- en transactiekosten	906	0	26	291	1.223

4. Beleggingsparagraaf

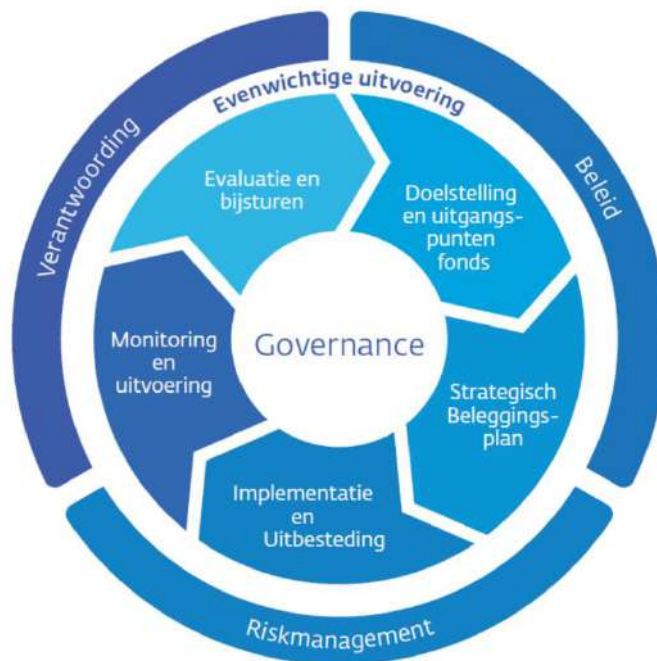
Beleggingen voor risico van het fonds

Dit betreft de uitkeringen uit hoofde van de uitkeringsovereenkomst (DB-regeling) die het fonds uitvoert.

Algemeen

Het fonds kent een strategisch beleggingsbeleid. Hieronder worden de totstandkoming en de hoofdlijnen hiervan uiteengezet.

Het fonds hanteert voor haar beleggingsbeleid de hieronder schematisch weergegeven beleidscyclus. De start van deze cyclus vindt plaats bij het vaststellen van de doelstellingen en uitgangspunten. Vervolgens wordt het strategisch beleggingsbeleid ingevuld. Dit wordt geïmplementeerd en ter uitvoering uitbesteed aan de vermogensbeheerder. Daarnaast worden maatregelen voor risicobeheersing vastgesteld. Vervolgens is er een proces van uitvoering, monitoring en daarna evaluatie en waar nodig bijsturing.

Strategisch beleggingsbeleid in het belang van de deelnemers

Onder het strategisch beleggingsbeleid wordt verstaan:

- De vaststelling van het doel en de stijl van het beleggingsbeleid;
- De samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille en de bijbehorende bandbreedtes;
- Het reduceren van het risico door het toepassen van een diversificatiestrategie en het (gedeeltelijk) afdekken van het renterisico.

De volgende doelstellingen liggen ten grondslag aan het strategisch beleggingsbeleid:

- Het voldoen aan de verplichtingen;
- Het verlenen toeslagen om de koopkracht van de pensioenen te waarborgen;
- Het voorkomen van een reservetekort;
- Het reduceren van het risico door het toepassen van een diversificatiestrategie en het (gedeeltelijk) afdekken van het renterisico.

De strategie is in 2018 geheel opnieuw vastgesteld en 2021 geactualiseerd. In 2022 heeft een mini ALM studie plaatsgevonden op basis waarvan in 2023 enkele aanpassingen in de strategie hebben plaatsgevonden. Hierover wordt in dit bestuursverslag gerapporteerd.

Bij de keuze van beleggingen wordt primair gekeken naar het verwachte rendement. Daarnaast spelen overwegingen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen een rol.

Voor het bepalen van het benodigde rendement gaan we uit van de geldende vermogenspositie, de toekomstige nominale verplichtingen en de toeslagambitie van het fonds (100% CPI). Bij lagere dekkingsgraden is het rendement ook nodig om de benodigde buffers aan te vullen. Uit de ALM-studie van 2022 is gebleken dat een gemiddeld rendement van 4,5% benodigd is dat

met een basisverdeling binnen de rendementsportefeuille van 49% vastrentende waarden, 41% aandelen en 10% convertibles over de lange termijn haalbaar is. Aan het beleggingsbeleid is in 2023 op deze manier vormgegeven.

Naast rendement spelen risico-overwegingen een belangrijke rol bij het vaststellen van het strategisch beleggingsbeleid. Hierover wordt een toelichting gegeven in de risicoparagraaf van dit bestuursverslag.

Strategische beleggingsmix

De totale beleggingsportefeuille bestaat uit twee beleggingsportefeuilles met ieder een eigen mandaat:

- De rendementsportefeuille. Hierin wordt strategisch 78% (2022: 89%) van de totale beleggingsportefeuille belegd (bandbreedte 73%-84%);
- De duration-matching portefeuille. Hierin wordt strategisch 22% (2022: 11%) van de totale beleggingsportefeuille belegd (bandbreedte 16%-27%). Hiermee wordt 50% (2022: 25%) van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

Binnen de rendementsportefeuille geldt de volgende verdeling en worden de volgende benchmarks toegepast.

Rendementsportefeuille	Norm gewicht (%)	Limieten (%)		Passief Actief	Benchmark
Aandelen	41	31	56		
Large cap Europe	7,5	4,5	10,5	P	MSCI Europe ex Controversial Weapons
Large cap world	5	2	8	P	MSCI World NR USD
Large cap world – low volatility	7,5	4,5	10,5	A	MSCI World NR EUR
Small cap Europe	7,5	4,5	10,5	A	MSCI Europe Small Cap NR USD
Equity Pacific excl. Japan	3,5	0,5	6,5	A	MSCI EM Asia NR USD
Emerging markets equities global	10	7	13	P	MSCI EM Custom ESG NR USD
Alternatieve beleggingssoorten	10	7	13		
Global convertibles	10	7	13	A	TReuters Global Hedged CB T
Vastrentende waarden	49	34	64		
Investment grade Euro	12,5	9,5	15,5	A	BBgBarc Euro Agg Corps TR EUR
Investment grade USA	12,5	9,5	15,5	A	Barclays IntermCorp TR
Emerging Markets Local Debt	9	6	12	A	JPM GBI-EM Global Diversified
High Yield Euro	7,5	4,5	10,5	A	Merrill Lynch European Currency High Yield Constrained Index
High Yield US	7,5	4,5	10,5	A	Merrill Lynch US High Yield Master II Constrained Index

Eénmaal per jaar worden door het bestuur in overleg met de beleggingsadviescommissie de normweringen en marges beoordeeld en indien nodig aangepast. In 2023 zijn op basis van de ALM-studie 2022 en als gevolg van de verhoging in de renteafdekking de normen en bandbreedtes aangepast.

De in 2023 gevoerde portefeuille valt binnen de strategische bandbreedtes zoals hierboven beschreven en is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

ISIN Code	Naam fonds	Asset type	Marktwaarde 31-12-2023 in € 1000
LU0823381016	BNPP FD EURO HY BD I C	MF-BONDS	9.228
LU0223258848	BNPP LDI SDM 0-10 Y EURO P I C	MF-BONDS	152
LU0223260588	BNPP LDI SDM 35-50 Y EURO P I C	MF-BONDS	2.519
LU0223259499	BNPP LDI SDM 10-20 Y EURO P I C	MF-BONDS	14.555
LU0223260232	BNPP LDI SDM 25-35 Y EURO P I C	MF-BONDS	9.302
LU0223259903	BNPP LDI SDM 20-25 Y EURO P I C	MF-BONDS	7.787
LU0192238508	AXA IM FIIS-US CO INT B-AC	MF-BONDS	14.887
IE00B3RW8498	NOMURA US HIGH YLD BD I USD	MF-BONDS	8.963
LU0141799097	NORDEA 1 EUR HGH YLD BI EUR	MF-BONDS	0
IE00BKZGKP70	BARINGS UMBRELLA	MF-BONDS	0
LU0131211178	BNPP FD EURO CORP BD I C	MF-BONDS	15.229
IE0007471927	VANGAURD INV US	MF-BONDS	0
LU1291093273	BNPP E BBG BARC EATSY T I C	MF-BONDS	0
LU1291092549	BNPP E JPM ESG EMBI GDC T IH EUR C	MF-BONDS	11.178
LU0823395230	BNPP FD GLB CONV I RH EUR C	MF-CON & TP	11.875
LU0823418115	BNPP FD GLB LVOL EQ I C	MF-EQUITIES	9.161
LU0212179997	BNPP FD ERP SC I C	MF-EQUITIES	9.113
LU1291100078	BNPP E MSCI ERP EX CW T X C	MF-EQUITIES	9.295
IE00B5456744	VANGUARD INVESTMENT	MF-EQUITIES	5.983
LU1751207348	SCHRODER INT E ASIA-IZ EUR	MF-EQUITIES	3.812
IE00BH3GZH52	NT EM ESG EQUITY INDEX FUND	MF-EQUITIES	11.858
Cash		Cash	32
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds			154.929

De duration-matchingportefeuille is als volgt verdeeld:

	Feitelijke allocatie	
	2023	2022
LDI 0-10 jaar	0,4%	1,0%
LDI 10-20 jaar	42,4%	28,7%
LDI 20-25 jaar	22,7%	34,9%
LDI 25-35 jaar	27,1%	32,3%
LDI 35-50 jaar	7,3%	2,9%
Cash	0,1%	0,2%
Totaal	100,0%	100,0%

Rendement beleggingsportefeuille voor risico pensioenfondsen

Het rendement van de beleggingsportefeuille voor risico pensioenfondsen is als volgt:

	2023	2022
Rendement vastrentende waarden	8,1%	-12,0%
Rendement LDI-fondsen	12,3%	-51,6%
Rendement zakelijke waarden	10,4%	-15,3%
Rendement convertibles	5,4%	-16,8%
Totaal rendement	8,9%	-19,5%

De financiële markten in 2023 waren een spiegelbeeld van 2022. Waar in 2022 alle beleggingscategorieën een negatief rendement behaalden, noteerden alle categorieën – met uitzondering van China – dit jaar een positief rendement. Medio maart zorgden de bankenfaillissementen voor kortstondige onrust en volatiliteit op financiële markten. Ook de geopolitieke onrust in het Midden-Oosten en zwakke economische cijfers uit Europa kenden z'n weerslag. Daarnaast hadden financiële markten het zwaar door zorgen over initieel nog hoge inflatie en verdere en langere monetaire verkrapping. Dit leidde tot en met oktober voor per saldo stijgende kapitaalmarktrentes. Aan de andere kant waren er ook positieve momenten. Returnactiva profiteerden van hooggespannen verwachtingen omtrent AI. Daarbij leidde het toegenomen vertrouwen in een zachte landing door financiële markten in de laatste maanden van het jaar tot een forse daling van kapitaalmarktrentes waar de brede financiële markt van profiteerde.

Het rendement van het fonds (inclusief vermogensbeheerkosten) bleef in 2023 licht achter bij het overall benchmarkrendement (exclusief vermogensbeheerkosten). Dit werd met name veroorzaakt door enkele aandelenfondsen waarvan het rendement lager was dan de benchmark. Aan deze fondsen wordt in 2024 aandacht gegeven.

Waarborging van risico's, kwaliteit en veiligheid

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het gehele beleggingsproces, en neemt beslissingen van beleidsmatige en strategische aard. Bij de beslissingen wordt het bestuur geadviseerd door de beleggingsadviescommissie, de ondersteunende actuaire en de vermogensbeheerder.

Maandelijks wordt door de beleggingsadviescommissie een risicoanalyse gedaan welke met het bestuur wordt besproken. Hiernaast belegt het fonds in diverse beleggingsfondsen, wordt het beleggingsmandaat minimaal een keer per jaar beoordeeld, en evalueert het bestuur jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten.

Uitvoering renterisico

Het beleid van het fonds is om, afhankelijk van de rentestand en de uitkomsten van de ALM-studies, het risico van een verlaging van de rente op te vangen door een deel van de vastrentende waarden te beleggen in liability-driven investment (LDI)-fondsen.

Naar aanleiding van de uitgevoerde ALM-light studie in 2022, heeft het bestuur besloten om het renterisico te verlagen door een renteafdekking van 50% te hanteren, onder een gelijkblijvend vereist eigen vermogen. De verhoging van de renteafdekking heeft plaatsgevonden in april 2023, middels een grotere allocatie aan LDI-fondsen. Tot die tijd werd 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in LDI-fondsen.

Verhandelbaarheid van beleggingen

Door het fonds wordt uitsluitend belegd in liquide beleggingsfondsen. Verder wordt het liquiditeitsrisico beheerst door een liquiditeitsplanning te maken en de voor uitkeringen benodigde liquide middelen eenmaal per kwartaal aan de beleggingsportefeuille te onttrekken.

Derivaten voor risico-reducerende doeleinden

De beleggingen van SPAN in derivaten zijn beperkt tot renteswaps in de LDI-fondsen. De beleggingen in renteswaps dragen bij tot een vermindering van het renterisico. Het gebruik van derivaten binnen de fondsen in de rendementsportefeuille wordt buiten beschouwing gelaten.

Diversificatie binnen de beleggingsportefeuille

Het risico- en rendementsprofiel van de totale portefeuille wordt afgestemd op de verplichtingen van het fonds, waarbij een ruime mate van diversificatie van de beleggingen wordt aangehouden. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Er wordt belegd in verschillende fondsen en regio's.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

De beleggingsstrategie van heeft als primair doel het behalen van een goed rendement om nu en in de toekomst de pensioenen te kunnen uitkeren en te kunnen indexeren. Financieel en maatschappelijk rendement gaan hierin goed samen. Daarnaast houdt het fonds rekening met de impact van de beleggingen op milieu en maatschappij en zet het zich in om op positieve wijze een bijdrage te leveren aan maatschappelijke ontwikkelingen. Dit wordt gedaan door te beleggen in ondernemingen en landen met betere prestaties op het gebied van milieu en maatschappij. Het fonds vindt het belangrijk dat het beleid ten aanzien van

maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) praktisch en uitvoerbaar is. Er wordt voor gekozen voor in de markt beschikbare oplossingen. Het fonds hoeft geen voorloper te zijn op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen, maar wil niet tot de achterhoede behoren.

Het fonds erkent de meerwaarde van het expliciet meenemen van MVB in de besluitvormingen wil, waar dat mogelijk is, de MVB-impact kwantificeren. Mocht er geen (betrouwbare) data zijn, dan volstaat een kwalitatieve of beschrijvende vorm. Het fonds wil gebruik maken van MVB-ratings om inzicht te krijgen in de impact van het MVB-beleid op de portefeuille. Dit geldt zowel voor de keuze als voor verdere evaluatie van een beleggingsfonds. Het bestuur wil de (on)mogelijkheden van een best-in-class aanpak verder onderzoeken, maar wil daar graag meer informatie over voordat een besluit wordt genomen. In 2023 zijn de MVB-aspecten van de beleggingen regelmatig aan de orde gekomen. Hierbij is ook de wenselijkheid van een deelnemersuitvraag over het gewenste MVB-beleid aan de orde geweest. Deze discussie zal in 2024 worden vervolgd.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

De financiële sector is gevraagd een bijdrage te leveren aan het behalen van de doelstellingen van het Parijsakkoord. In maart 2018 heeft de Europese Commissie een actieplan opgesteld om de financiële sector hiertoe aan te zetten: het 'Action Plan Financing Sustainable Growth'. Het actieplan bestaat uit 10 punten die resulteren in nieuwe of gewijzigde regels voor financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen. Eind 2019 heeft de Europese Unie de Europese Green Deal vastgesteld. Dit beleidsprogramma moet de EU helpen om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Via de werkstroom Duurzame Financiering is er een actieplan opgesteld dat financiering moet leiden richting economische activiteiten die bijdragen aan een klimaatneutraal Europa. Onderdeel van deze initiatieven is nieuwe regelgeving met het doel om één Europese standaard te creëren voor informatieverstrekking ver duurzaam beleggen. Dit betreft de SFDR en de Taxonomy Regulation. Deze nieuwe regelgeving is ook van toepassing op het fonds. Doel van deze Verordeningen is het transparant maken van hoe financiële instellingen – waaronder pensioenfondsen – omgaan met duurzaamheid.

De SFDR vraagt pensioenfondsen de informatie over duurzaam beleggen op één en dezelfde manier te presenteren zodat de informatie beter vergelijkbaar wordt tussen pensioenfondsen. Het doel van de Taxonomieverordening is het creëren van één standaard waarop ecologische duurzaamheid kan worden gemeten. De taxonomie is een soort woordenboek waaruit volgt welke economische activiteiten ecologisch duurzaam zijn. Vervolgens moeten alle activiteiten van een onderneming op een rij worden gezet en worden bepaald welke van deze activiteiten duurzaam zijn. Hieruit volgt dan een score per onderneming. Pensioenfondsen kunnen deze informatie over ondernemingen vervolgens gebruiken bij het vormgeven van duurzaamheidsbeleid.

De eerste SFDR-verplichtingen zijn op 10 maart 2021 in werking getreden. Het fonds heeft informatie verstrekt over hoe duurzaamheidsrisico's worden meegewogen bij investeringsbeslissingen en over hoe het fonds aankijkt tegen ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Deze informatie is op de website van het fonds en in de Pensioen 1-2-3 opgenomen. De eerste verplichting voor de Taxonomieverordening is op 1 januari 2022 in werking getreden. Pensioenfondsen dienen in hun Pensioen 1-2-3 aan te geven of zij wel of niet voornemens zijn te beleggen in economische activiteiten die ecologisch duurzaam zijn volgens de Taxonomieverordening. Het bestuur heeft ervoor gekozen om het pensioenproduct van het fonds te classificeren als een artikel 6-product, dat geen duurzame belegging als doelstelling heeft of sociale kenmerken promoot.

Beleggingen voor risico deelnemers

Dit betreft de beleggingen uit hoofde van de beschikbare premieovereenkomst (DC-regeling) die het fonds uitvoert. De beleggingen bestaan uit een aantal beleggingsfondsen en uit LDI-fondsen waarmee de renteafdekking wordt vormgegeven. Hiermee worden de diverse life cycles samengesteld die voor de verschillende leeftijdscohorten gelden. Deelnemers kunnen kiezen uit verschillende risicoprofielen. Per 31 december 2023 bedroeg het totaal aan beleggingen voor risico deelnemers € 3.274 duizend (2022: € 2.913) en het totale beleggingsresultaat van de beleggingen voor risico deelnemers over 2023 was € 361 duizend (2022: - € 1.320 duizend). Voor deze beleggingen gelden dezelfde principes als hierboven beschreven voor de beleggingen voor risico van het pensioenfonds.

5. Risicoparagraaf

Integraal risicomanagement

Het fonds heeft het beleid met betrekking tot integraal risicomanagement (IRM) in een beleidsdocument vastgelegd. Het doel van IRM is om bij te dragen aan de realisatie van de strategische doelstellingen van het fonds. Het beleidsdocument geeft weer hoe het fonds het beleid op het gebied van IRM heeft vormgegeven. Het IRM-beleid is het beleidskader voor de toepassing en toetsing van de beleidsvorming en –uitvoering. Dit gebeurt op strategisch en operationeel niveau.

Jaarlijks stelt het bestuur de risicohouding vast, of als er een wijziging van missie, visie en/of strategie plaatsvindt. Daarbij wordt de 5-punts-schaal toegepast, conform het RAVC©-model (Risk Appetite Value Chain model©).

De interne risicobeheersings- en controlesystemen zijn erop ingericht om een redelijke mate van zekerheid te bereiken ten aanzien van de identificatie en het beheersen van risico's. De systemen kunnen geen volledige zekerheid bieden voor het daadwerkelijk behalen van de strategische, operationele en financiële doelstellingen. Ook kunnen de systemen alle fouten van materieel belang, fraudegevallen en het niet voldoen aan alle relevante wet- en regelgeving volledig voorkomen. Het fonds heeft maatregelen getroffen die de impact van de genoemde risico's zoveel mogelijk beperken. Hierbij wordt wel opgemerkt dat de aard van de werkzaamheden van het pensioenfonds met zich meebrengt dat sommige risico's buiten de invloedssfeer van het bestuur liggen, zoals demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de financiële markten.

Het fonds heeft een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling, en incidenten en compliance zaken worden maandelijks gerapporteerd. Hiernaast dient ieder bestuurslid de nevenfuncties te rapporteren. Met betrekking tot de financiële verslaglegging, vindt er een controle plaats door de actuarissen en accountant.

Het fonds hanteert, naast een algehele risicohouding, vier domeinen waarvoor de risicohouding wordt vastgesteld, namelijk: besturingsfilosofie, reputatiemanagement, producten & uitbesteding en kapitaalmanagement. In 2023 heeft het bestuur haar risicohouding weer geactualiseerd. De risicohouding van het bestuur varieert afhankelijk van het risicodomein van Nul (1) tot Gebalanceerd (3), Opportuun (4) en Gemaximeerd (5). De risicohouding van het bestuur in zijn geheel kan als Kritisch (2) worden gedefinieerd. Bij voorkeur neemt het bestuur geen risico. Indien het nemen van risico bij kan dragen aan het behalen van de doelstellingen van het fonds, is het bestuur bereid het nemen van meer risico in de besluitvorming te overwegen. De risicobereidheid heeft het afgelopen jaar een paar kleine aanpassingen gekend. Met betrekking tot de mogelijke liquidatie is een aanpassing doorgevoerd om niet meer risico te gaan lopen op het onderdeel kapitaalmanagement. Verder zijn er geen substantiële wijzigingen doorgevoerd.

Het bestuur stelt minimaal eens per 3 jaar of bij grote wijzigingen van haar missie, visie en strategie de strategische doelstellingen vast, en toetst jaarlijks de noodzaak om de strategische doelstellingen bij te stellen, of zoveel eerder bij een risicotrigger.

Daarnaast valideert het bestuur jaarlijks haar risicobereidheid in relatie tot de risicohouding en doelstellingen. De risicobereidheid is uitgedrukt in risicobereidheidsprincipes. De strategische doelstellingen en risicobereidheidsprincipes van het fonds vormen de kaders waarbinnen de strategische en operationele risico- managementcycli worden ingericht en uitgevoerd.

Het bestuur heeft de volgende strategische risico's gedefinieerd:

Strategische risico's	
1.	Het risico dat de dekkingsgraad niet het niveau bereikt om de ambitie om opgebouwde aanspraken in voldoende mate te realiseren.
2.	Het niet (volledig) kunnen voldoen aan alle governance vereisten, zoals de bezetting van de fondsorganen, door toenemende geschiktheidseisen in combinatie met de beschikbaarheid van potentiële kandidaten uit de krimpende populatie.
3.	De concentratie van kennis over bepaalde (deel)gebieden bij bestuursleden en de kans dat wegvalt als de betreffende bestuursleden hun termijn niet verlengen.
4.	Het risico dat de werkgever de uitvoeringsovereenkomst opzegt.
5.	Het risico dat het bestuur in relatief korte tijd meerdere keren een beroep doet op de bijstortingsverplichting van de werkgever uit hoofde van de uitvoeringsovereenkomst.
6.	De aanhoudend lage rente en/of rendement waardoor het fonds niet binnen de wettelijke termijn voldoende herstelt en de aanspraken moet korten.
7.	De beperkte beschikbare capaciteit van het bestuur waardoor het niet toekomt aan omvangrijkere / diepgaande werkzaamheden die het bestuur zeer wenselijk acht.
8.	Het wegvallen van de bestuursondersteuning met discontinuïteit en het wegvallen van kennis tot gevolg.
9.	DNB eist liquidatie en CWO van SPAN als kwetsbaar fonds op een financieel ongunstig moment.

Eigenrisicobeoordeling

De eigenrisicobeoordeling (ERB) is een integrale analyse en beoordeling van de risico's waaraan een pensioenfonds is of in de toekomst kan worden blootgesteld en van de effectiviteit van het risicobeheer. De ERB geeft het pensioenfonds inzicht in de materiële risico's en de mogelijke consequenties hiervan voor haar financiële positie en de pensioenen van deelnemers. Dit inzicht is van essentieel belang voor de inrichting van het risicobeheer. De ERB dient tevens in aanmerking te worden genomen bij de onderbouwing van strategische besluiten door het pensioenfonds. De ERB wordt door het fonds minimaal eens in de drie jaar uitgevoerd.

In 2021 is door het fonds een partiele ERB uitgevoerd, gericht op de naar verwachting beperkte levensduur van het fonds en de beoogde collectieve waardeoverdracht (CWO) gevolgd door liquidatie van het fonds. Het overleg met de werkgever heeft in 2022 echter niet geleid tot overeenstemming met de werkgever over voor het fonds belangrijke voorwaarden om tot een CWO gevolgd door liquidatie te kunnen overgaan. Hierdoor ontstond voor het fonds een nieuwe situatie, namelijk het voortbestaan als zelfstandig fonds. Aan het voortbestaan als zelfstandig fonds zijn aanzienlijke risico's verbonden. Daarnaast gaan er risico's gepaard met de overgang van de oude naar de nieuwe pensioenadministrateur per 1 januari 2023. In verband daarmee heeft het bestuur besloten om in 2023 een nieuwe, integrale ERB uit te voeren. Daarbij is, naast de algemene inhoud van een ERB, de volgende centrale vraag aan de orde gekomen: Welke materiële risico's vormen een bedreiging voor de strategische doelstellingen van het fonds bij het doorgaan als gesloten fonds? De alternatieve scenario's van CWO/liquidatie en invaren in een regeling van het nieuwe pensioenstelsel zijn daarbij in ogenschouw genomen, waarbij de nadruk op CWO/liquidatie lag omdat invaren niet als reëel scenario wordt beschouwd.

De belangrijkste conclusie van de ERB is dat het doorgaan als gesloten fonds naar alle waarschijnlijkheid de komende vijf jaar nog kan worden voortgezet. Op langere termijn, tot 15 jaar, worden echter twee materiele risico's onderkend:

- De positie van de werkgever en de onzekerheden om de governance van het fonds te kunnen handhaven.
- De mate waarin de toeslagambitie langjarig kan worden ingevuld.

Op grond van deze ERB-analyse zijn een aantal vervolgacties vastgesteld, die met name gericht zijn op het realiseren van een CWO in de komende jaren.

Het ERB-rapport is kort na vaststelling aan DNB gestuurd. In 2024 is op dit rapport mondelinge terugkoppeling van DNB ontvangen.

Operationele risico's

Operationele risico's zijn de risico's die het nakomen van de operationele doelstellingen in de weg staan. Op jaarlijkse basis worden deze door het bestuur minimaal twee keer geëvalueerd door middel van een risicoanalyse. De risico's zijn in hoofdlijnen in een document vastgelegd en zijn in 2023 in de bestuursvergaderingen aan de orde gekomen.

Onderstaand wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste door het bestuur onderkende risico's volgens FIRM (Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode), en op het beleid voor het mitigeren van de risico's. FIRM is een geïntegreerde methode die gebruikt wordt voor analyse van risico's bij alle type instellingen die onder prudentieel toezicht van De Nederlandsche Bank (DNB) vallen. FIRM is gericht op het beoordelen en beheersen van risico's binnen onder toezicht staande instellingen.

Financiële Risico's

- Renterisico
- Marktrisico
- Kredietrisico
- Liquiditeitsrisico
- Concentratierisico
- Valutarisico
- Actief beheerrisico
- Verzekeringstechnisch risico
- Klimaatrisico

Niet Financiële Risico's

- Omgevingsrisico
- Operationeel risico
- Uitbestedingsrisico
- IT-risico
- Integriteitsrisico
- Juridisch risico
- Frauderisico

Financiële Risico's

Renterisico

Renterisico is het risico dat de waarden van vastrentende beleggingen zich anders ontwikkelen dan de pensioenverplichtingen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Het renterisico kan de dekkingsgraad negatief beïnvloeden. Dat kan leiden tot een verlies van koopkracht doordat de pensioenen niet meegroeien met de prijsstijging of moeten worden gekort. Dit risico wordt als een hoog risico aangemerkt.

Als de duratie van de beleggingen sterk afwijkt van de duratie van de verplichtingen, is er sprake van rentegevoeligheid met een groot effect op de dekkingsgraad van het fonds. Ook dit risico wordt als hoog aangemerkt en wordt nauwlettend gevolgd

Het fonds mitigeert dit risico door een zekere mate van renteafdekking te realiseren. Deze renteafdekking wordt vormgegeven door te beleggen in liability-driven investmentfondsen (LDI-fondsen).

In 2022 heeft het fonds een ALM-light studie uitgevoerd. De doelstelling van de ALM-light studie is het onderzoeken van het optimale strategische beleggingsbeleid. Dit betreft het beleggingsbeleid op hoofdlijnen (verhouding zakelijke waarden/vastrentende waarden en renteafdekking). Op basis van dit onderzoek heeft het bestuur in 2023 besloten de strategische renteafdekking te verhogen van 25% naar 50%. Hierdoor is de dekkingsgraad van het fonds dus minder kwetsbaar geworden voor rentedalingen.

In 2023 heeft het fonds in overleg met de vermogensbeheerder besloten de renteafdekking in plaats van met LDI-fondsen te realiseren middels een zogenaamd matching mandaat. In dit matching mandaat wordt gebruik gemaakt van beleggingen in staatsobligaties, renteswaps, geldmarktfondsen en liquide middelen om het gewenste niveau van renteafdekking te bewerkstelligen.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de marktwaarde van de zakelijke waarden verandert. Dit risico wordt als een hoog risico aangemerkt. Het marktrisico van het fonds is een resultante van de gekozen risicohouding en het strategische beleggingsbeleid en sluit aan bij de doelstellingen van het fonds. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt, binnen bepaalde bandbreedtes, een zodanige strategische beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Controle op de naleving van deze richtlijnen vindt plaats door de beleggingsadviescommissie op basis van rapportages van de vermogensbeheerder.

Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst het marktrisico doordat het fonds een beleggingsadviescommissie heeft die de markt trackt en het bestuur adviseert, indien gewenst externe consultants raadpleegt en belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Hiernaast past de

vermogensbeheerder in principe automatische rebalancing toe zodra een bandbreedte op fondsniveau wordt overschreden. Het bestuur geeft opdracht tot verdere rebalancing na advies van de beleggingsadviescommissie. Daarnaast wordt elke maand de stresstest door het bestuur beoordeeld, waarin de gevolgen voor de dekkingsgraad van grote wijzigingen in marktomstandigheden worden getoond.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico op een verlies dat optreedt als een kredietnemer zijn beloofde betalingen niet kan nakomen. Dit risico vertaalt zich in wijzigende creditspreads credit spreads en daarmee in wijzigingen van de waarde van beleggingen waarbij sprake is van kredietrisico, zoals bedrijfsobligaties of gestructureerde producten. Dit risico wordt als een beperkt risico aangemerkt, op basis van de bestaande beheersmaatregelen: beperkt collateral, spreiding risico, minimale eisen aan creditrating, afrekening op dagbasis, lage loan-to-value. Het fonds beperkt de risico's verder doordat enerzijds in de matchingportefeuille vooral langlopende staatsobligaties en investment grade bedrijfsobligaties met een hoge credit rating worden aangeschaft en anderzijds bij andere leningen of vorderingen met limieten wordt gewerkt en brede spreiding over debiteuren wordt gezocht. Ook geldt voor staatsobligaties een stop-loss mechanisme, waarbij een (te) sterk oplopende spread tussen het rendement van een staatsobligatie en een vergelijkbare renteswap een signaal afgeeft voor een verhoogd risico. De vermogensbeheerder rapporteert minimaal elk kwartaal over de verschillende aspecten van het kredietrisico.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat liquidatietstekorten optreden door het onvoldoende op elkaar afgestemd zijn van timing en omvang van inkomende en uitgaande kasstromen. Liquiditeitsrisico is ook het risico dat niet binnen een redelijk afzienbare termijn tegen een redelijke prijs gehandeld kan worden. Het liquiditeitsrisico is zeer beperkt, doordat er niet belegd wordt in illiquide beleggingen. Ook wordt per kwartaal een liquiditeitsoverzicht opgesteld. En daarnaast heeft het fonds een stand-by kredietfaciliteit van € 250 duizend waarmee het risico verder wordt beperkt. Daarom wordt dit risico door het fonds als acceptabel beoordeeld.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als gevolg van het ontbreken van een adequate spreiding van activa en passiva. Om concentratierisico te beheersen wordt de beleggingsportefeuille van het fonds in hoge mate gediversifieerd.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen en verplichtingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen. Het fonds belegt ongeveer een derde van zijn middelen in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Besloten is het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing door de vermogensbeheerder van de risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kostenaspect en de verwachting dat de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert. Hierdoor acht het fonds dit risico beperkt: hoewel de kans als aanzienlijk wordt ingeschat, wordt de impact als matig beoordeeld.

Actief beheerisico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate waarin actief beheer wordt toegepast, bepaalt of dit risico meegenomen dient te worden in de bepaling van het vereist eigen vermogen. Bij het fonds is de mate waarin actief beheer wordt toegepast beperkt.

Verzekeringstechnische risico's

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Het belangrijkste actuariële risico's voor het is het risico van langlevens (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld wordt verondersteld bij de bepaling van de technische voorzieningen). Het bestuur heeft dit risico als hoog ingeschaald omdat dit risico ertoe kan leiden dat de vermogensopbouw niet toereikend is om aan alle pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Door toepassing van de meest recente AG-prognosetafel met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Nu wordt de AG-prognosetafel 2022 toegepast. De AG-overlevingstafels worden elke twee jaar geactualiseerd. Aangezien het aantal waarnemingen bij alleen het fonds te beperkt is, zijn voor herijking van de ervaringssterfte cijfers uit het inkomensgerelateerde ervaringssterfemodell van het CBS gebruikt.

Het risico op arbeidsongeschiktheid is niet meer van toepassing op het fonds omdat de regeling per 2014 gesloten is.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat de gemiddelde inflatie, die een pensioenfonds op lange termijn verwacht, stijgt. De inflatie kan hierdoor hoger uitkomen dan het beoogde lange termijn rendement. Het fonds zal het beoogde lange termijn rendement op een inflatie van 3% uitrekenen, om meer inzicht te verkrijgen in de effecten hiervan. Het fonds heeft geen specifieke beleggingen die erop zijn gericht dit risico te verkleinen.

Klimaatrisico

Klimaatverandering een ontwikkeling die op lange termijn zowel de maatschappij als ook de financiële opzet van het fonds kan raken omdat bedrijven waarin het fonds belegt gevoelig kunnen zijn voor de klimaatveranderingen.

Veranderingen in wet- en regelgeving kunnen bijvoorbeeld leiden tot waardedalingen van beleggingen in ondernemingen die sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. Daarnaast kan klimaatverandering zelf leiden tot toenemende schade als gevolg van extreem weer. Het fonds wil klimaatrisico's in de beleggingsportefeuille zo veel mogelijk beperken en houdt hiermee rekening door middel van zijn beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen.

Niet Financiële Risico's

Naast financiële risico's loopt het fonds ook niet-financiële risico's die het behalen van de doelstellingen kunnen bedreigen. Deze risico's kunnen uiteindelijk ook een financiële invloed hebben. De belangrijkste worden hieronder besproken.

Omgevingsrisico

Onder omgevingsrisico wordt verstaan het risico als gevolg van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Veranderingen in wetgeving kunnen een risico vormen maar de impact zal in vele gevallen niet beperkt zijn tot enkel het fonds maar leiden tot een veranderend pensioenklimaat in geheel Nederland (zoals de verhoging van de pensioenleeftijd). Doordat het fonds een gesloten fonds is, hebben sommige veranderingen in wetgeving een mindere impact.

Eén van de huidige grote omgevingsrisico's voor Nederlandse pensioenfonds is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze transitie brengt grote veranderingen met zich mee in de aard van de regelingen in de processen en IT- systemen voor pensioenadministratie en vermogensbeheer. Het fonds is met de werkgever en de ondernemingsraad in gesprek over de toekomst van de regeling van het fonds. Op het moment van schrijven van dit verslag verwacht het fonds niet dat de huidige pensioenregeling van het fonds zal worden omgezet in een van de regelingen van het nieuwe pensioenstelsel.

Veranderingen in governance (commissies, rapportages naar toezichthouders, toezicht, analyses en studies, met de daar bijbehorende proces- en systeemaanpassingen etc.) trekken relatief een grote wissel op tijd en budget voor een klein gesloten pensioenfonds en vormen daarmee een relatief groot risico. Het bestuur houdt zich, bijgestaan door externe deskundigen, op de hoogte van veranderingen in wet- en regelgeving en zorgt ervoor te voldoen aan de minimale eisen. Vanuit kosten oogpunt, en omdat het fonds relatief klein is, worden prioriteiten, nut en noodzaak wel uitvoerig gewogen. Het risico hiervan wordt als aanzienlijk ingeschat, maar door de inzet van consultants voor uitvoering van een deel van de taken en het actief monitoren van veranderingen door zowel bestuur als bestuursbureau wordt de impact als matig beoordeeld.

Potentiële claims vormen aan de ene kant een relatief groot risico omdat een enkel geval op een klein deelnemersbestand relatief veel impact heeft. Aan de andere kant heeft het pensioenfonds nog nooit een formele klacht ontvangen. Het bestuur en de pensioenadministrateur zijn vroegtijdig betrokken bij eventuele fouten of omissies die optreden. Verder het bestuur draagt het zorg voor heldere documentatie over het besluitvormingsproces en heeft het een kleine afstand tot individuele deelnemers. Ook heeft het fonds een aansprakelijkheidsverzekering.

Het risico op reputatieschade bewaakt het fonds door regelmatig over de actuele situatie te communiceren met deelnemers (nieuwsbrieven, website), door het uitvoeren van het communicatieplan, en door intern toezicht te laten plaatsvinden door een visitatiecommissie.

Het omgevingsrisico wordt door het fonds als een groot risico beoordeeld.

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Hierdoor kan onder meer een onjuiste afwikkeling van transacties plaatsvinden, kunnen fouten in de verwerking gegevens optreden, kan informatie verloren gaan, etc.

Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen. Ook worden hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken en door de jaarlijkse beoordeling van de door hen uitgevoerde werkzaamheden.

Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen deze ook niet door het bestuur verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake. Verder worden processen regelmatig bijgesteld en verbeterd, ontvangt het jaarlijks een ISAE-verklaring van haar uitvoerders, waarmee tevens kwartaaloverleg plaatsvinden. Naast de SLA-rapportage en mutatieoverzichten heeft er in 2019 en 2022 een controle plaatsgevonden met betrekking tot de correctheid van de gegevens in de administratie. Bij de overgang naar de nieuwe pensioenadministrateur heeft het fonds de beoordeling van de datakwaliteit uit laten voeren door de sleutelfunctiehouder interne audit. Het risico dat de doelmatigheid en doeltreffendheid van het verwerkingsproces wordt beïnvloed, wordt door het fonds als een beperkt risico beoordeeld.

Met de invoering van de AVG-wetgeving heeft het fonds een privacybeleid opgesteld, een privacyverklaring opgenomen op haar website en ook verwerkt in de deelnemerscommunicatie. Privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd. Hiermee voldoet het fonds aan de gestelde vereisten in de wet. Dit risico wordt door het fonds als beperkt beoordeeld.

Uitbestedingsrisico

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit, kwaliteit of uitkeringscontinuïteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad.

Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitbestedingsovereenkomsten en de daaraan verbonden servicelevel agreements (SLA's). Monitoring van de uitvoering vindt plaats door het bestuur op basis van door de uitvoerders verstrekte rapportages (waaronder SLA-rapportages, ISAE 3402 type II rapportages en In Control Statements) en regelmatige voortgangsbesprekingen.

Bij uitbesteding voert het fonds een systematische analyse uit van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van activiteiten en processen. Per specifieke uitbesteding wordt de risicobeheersing op logische wijze uitgewerkt aan de hand van drie pijlers: kwaliteit, continuïteit en integriteit. Verder heeft het fonds de onderstaande bij de uitvoering van belang zijnde aandachtspunten vastgesteld:

- De doelmatigheid en doeltreffendheid van het verwerkingsproces;
- De bescherming van persoons- en privacygevoelige gegevens;
- Processen ter voorkoming van fraude door werknemers of externen en van samenspanning door werknemers met derden;
- Waarborging van de kwaliteit van de werkzaamheden in overeenstemming met de door fonds gewenste dan wel aan belanghebbenden toegezegde kwaliteitsniveau;
- De continuïteit van de processen en met name van de pensioenuitkeringen;
- De continuïteit van de IT-systemen;

Het vermogensbeheer van het fonds is uitbesteed aan BNP Paribas. Van BNP heeft het fonds een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over 2023. Het rapport heeft betrekking op de controle op de van toepassing zijnde investment management gerelateerde activiteiten. Het rapport richt zich op de controledoelstellingen die relevant zijn voor de financiële verslaglegging door klanten van BNP en haar auditors. Het rapport kent geen bijzondere aandachtspunten. Aanvullend op de ISAE heeft BNP een non-financial risicorapport uitgebracht waarin ook geen bijzondere bevindingen zijn opgenomen. BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars (S&P, Moody's, Fitch) beoordeeld met een A+(stable), Aa3(stable) en AA-(stable), welke onveranderd zijn ten opzichte van het vorige jaar. Op basis van deze constatering beoordeelt het fonds het uitbestedingsrisico van BNP Paribas als een laag risico.

Als custodian van het fonds is per 1 januari 2023 Northern Trust aangesteld. Aan de overeenkomst met Caceis is per 31 december 2022 een eind gekomen. De overgang heeft in 2023 succesvol plaatsgevonden. Er hebben zich daarbij geen bijzondere problemen voorgedaan. Van Northern Trust heeft het fonds over 2023 een ISAE-3402 rapport ontvangen, waaruit geen bijzonder bevindingen naar voren komen. Het fonds beoordeelt het uitbestedingsrisico van Northern Trust als een laag risico.

De pensioenadministratie van het fonds is vanaf 1 januari 2023 uitbesteed aan Visma Idella, nadat de vorige pensioenadministrateur InAdmin RiskCo de uitbestedingsovereenkomst met het fonds per 31 december 2022 had opgezegd. Het fonds ziet Visma Idella als een partij die pensioenadministratie als een van haar strategische activiteiten beschouwt en aan de algemene continuïteitseisen van het fonds voldoet. Het fonds heeft in 2023 intensief met Visma Idella samengewerkt om de transitie succesvol te laten verlopen. Hoewel de transitie in algemene zin naar wens is verlopen, mede door grote inspanningen van het bestuur, zijn niet alle vooraf gemaakte afspraken volledig afgehandeld en is de planning niet voor alle onderdelen gehaald. Hierdoor zijn er ook in 2024 nog enkele transitiewerkzaamheden benodigd. Het bestuur constateert dat Visma Idella een grote uitdaging heeft om haar processen en IT-systemen aan te passen in verband met het nieuwe pensioenstelsel en om haar nieuwe klanten te bedienen. Van Visma Idella heeft het fonds over 2023 een ISAE 3402 rapport ontvangen, dat specifiek is opgesteld voor Pensioenfonds AT&T en twee andere fondsen die hun pensioenadministratie ook per 1 januari 2023 bij Visma Idella hebben ondergebracht op basis van het overeengekomen control framework. Dit rapport is door KPMG getoetst. Er komen in dit rapport geen bijzondere bevindingen naar voren. Alles overziend beoordeelt het bestuur het uitbestedingsrisico van Visma Idella als een beperkt risico maar veel aandacht vragend.

IT-*risico*

Onder IT-*risico* wordt verstaan het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door de IT-systemen.

De pensioen-, beleggings- en financiële administratie van het fonds zijn volledig ondergebracht bij administrateur en vermogensbeheerder, en vallen dus onder uitbestedingsrisico. Het fonds heeft een IT-beleid opgesteld. Het fonds maakt gebruik van het Microsoft platform OS365 voor documentmanagement, dat professioneel ondersteund wordt. VDX monitort actief websiteversies en past security updates automatisch toe. Er vindt een automatische update plaats van nieuwe versies van de website. Het bestuur heeft geen toegang tot de systemen met deelnemersgegevens, de IT-omgeving voor de pensioenadministratie is volledig uitbesteed aan de administrateur. Het risico op cybercrime en datalekken wordt intern gemitigeerd door de gebruikte platformen. De sleutelfunctiehouder interne audit zal zijn auditwerkzaamheden in 2024 voornamelijk richten op de IT-omgeving van Visma Idella.

Het fonds beoordeelt het IT-*risico* als een beperkt risico.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico betreft het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed door niet integere of onethische gedragingen van aan het fonds verbonden personen.

Het fonds heeft een gedragscode die van toepassing is op alle leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingsadviescommissie en het bestuursbureau. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling voor aan het fonds verbonden personen opgesteld. In 2023 heeft het fonds onder begeleiding van een externe deskundige weer een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uitgevoerd. Hiermee wordt voor elk risico de kans ingeschat dat het risico zich voordoet (bruto risico) als ook het netto risico rekening houdend met de mitigerende beheermaatregelen. De SIRA in 2023 heeft geen bijzondere constatering opgeleverd. Bestuursleden worden voor aantreding mede op integriteit gescreend door DNB. Het

fonds belegt in beleggingsfondsenfondsen en niet rechtstreeks in aandelen, waarbij het vermogensbeheer is uitbesteed. Hierdoor is handelen met voorwetenschap niet aan de orde.

Het fonds beoordeelt het integriteitsrisico als een laag risico.

Juridisch risico

Juridisch risico is het risico samenhangend met veranderingen in en naleving van wet- en regelgeving.

Het fonds wordt in op dit gebied geadviseerd door een externe actuaaris en het houdt ook zelf de wijzigingen in wet- en regelgeving bij. Stukken van het fonds worden waar nodig beoordeeld of geëvalueerd door externe deskundigen. Contracten met uitbestedingspartners worden beoordeeld door externe deskundigen.

Het fonds beoordeelt het juridisch risico als een laag risico.

Frauderisico

Frauderisico is het risico dat betrokkenen bij het fonds zich bezighouden met opzettelijke misleiding om onrechtmatig voordeel te verkrijgen.

Het frauderisico wordt gemitigeerd doordat bestuursleden en leden van andere fondsorganen geen rechtstreekse betalingen doen en ook geen directe toegang hebben tot bankrekeningen van het fonds. Alle betalingen door de pensioenadministrateur worden gevalideerd. Verder heeft het fonds een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling, en worden incidenten en compliance zaken maandelijks gerapporteerd. Daarnaast dient ieder bestuurslid de nevenfuncties te rapporteren. Met betrekking tot de financiële verslaggeving, vindt er een controle plaats door de actuarissen en accountant.

Het fonds beoordeelt het frauderisico als een laag risico.

Rapportage sleutelfunctiehouders

De sleutelfunctionarissen vervullen een onafhankelijke initiërende en adviserende rol bij het vormgeven en verder verbeteren van het risicobeheer. Dit betreft de kwaliteit van de governance, risicomanagement en interne beheersing. De sleutelfunctiehouders hebben in 2023 als volgt aan het bestuur gerapporteerd.

Sleutelfunctiehouder risicobeheer

In zijn kwartaalrapporten informeert de sleutelfunctiehouder risicobeheer het fondsbestuur over de effectiviteit van het risicobeheer en attendeert het bestuur op aandachtspunten. Hierin komen aan bod de risico-opinies bij belangrijke bestuursbesluiten en de status van de door het fonds geïdentificeerde strategische risico's. In 2023 zijn onder meer aan de orde geweest de uitvoering van de eigenrisicobeoordeling in het kader van de discussies over de toekomst van het fonds en de overleggen hierover met de werkgever, de aanpassing van de renteaftdekking, de transitie naar de nieuwe pensioenadministrateur Visma Idella. Daarnaast zijn elk kwartaal de ontwikkelingen van de strategische risico's van het fonds geëvalueerd. Het bestuur heeft hierover steeds goed overleg gehad met de sleutelfunctiehouder en diens aanbevelingen opgevolgd.

Sleutelfunctiehouder actuariel

In zijn kwartaalrapporten vestigt de sleutelfunctiehouder actuariel de aandacht op het proces van de totstandkoming van de technische voorzieningen. Daarnaast komen in zijn rapportages ook de beoordeling van de basisgegevens en een toetsing van de gehanteerde aannames aan de praktijk aan bod. In 2023 heeft de sleutelfunctiehouder geen controleverschillen geconstateerd die groter zijn dan de uitvoeringsmaterialiteit.

Op basis van de verstrekte informatie geeft de sleutelfunctiehouder in zijn rapporten aan van mening te zijn dat het proces voor periodieke berekeningen voor vaststellen van de technische voorziening afdoende is gewaarborgd. De sleutelfunctiehouder kan of moet in zijn rapporten ook ingaan op andere ontwikkelingen bij het fonds, bijvoorbeeld de werkzaamheden die voortvloeien uit de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. In 2023 zijn er op dit gebied geen bijzondere bevindingen, met name omdat een transitie in 2023 niet aan de orde was.

Sleutelfunctiehouder interne audit

De sleutelfunctiehouder interne audit voert zijn werkzaamheden uit op basis van een auditcharter, waarin de doelstellingen en scope van de functie en andere algemene uitgangspunten zijn opgenomen, en van een audit jaarplan, waarin de specifieke werkzaamheden voor een bepaald jaar zijn vastgelegd. In 2023 zijn geen audits uitgevoerd. De voor 2023 geplande audits waren met name gericht op de pensioenadministratie en de daarbij gebruikte IT-systemen maar in verband met de transitie naar pensioenadministrateur Visma Idella bleek dat niet praktisch en ook niet wenselijk gezien het tijdsbeslag van de audits. In overleg met het bestuur is besloten om deze audits in 2024 te laten plaatsvinden, evenals een audit op de algemene governance zaken van het fonds.

6. Verwachte gang van zaken

Financiële positie

In de eerste maanden van 2024 hebben zich geen bijzondere ontwikkelingen in de financiële positie voorgedaan. De rendementsportefeuille kende een licht positief rendement en de rente bleef ten opzichte van eind 2023 nagenoeg onveranderd. De dekkingsgraad van het fonds steeg licht.

Wet toekomst pensioenen en toekomst fonds

In het eerste kwartaal van 2024 heeft het fonds weer met de werkgever overlegd over de gevolgen van de Wet toekomst pensioenen voor de deelnemers van het fonds. Op basis hiervan verwacht het bestuur niet dat de werkgever het fonds zal verzoeken in te varen in een van de nieuwe pensioenregelingen van het nieuwe pensioenstelsel. Het fonds zal naar verwachting van het bestuur doorgaan als een gesloten fonds onder het nu geldende Financieel Toetsingskader (FTK). In de in 2023 uitgevoerde eigenrisicobeoordeling heeft het bestuur geconcludeerd dat, hoewel het op korte termijn de uitvoering van de pensioenregeling goed kan verzorgen, het op de lange termijn wenselijk is de pensioenregeling elders onder te brengen. Het bestuur zal de verschillende opties daarvoor in 2024 onderzoeken, in overleg met de werkgever. Daarbij zullen ook de met de werkgever overeengekomen bijstortingsverplichting en kostenvergoeding in ogenschouw worden genomen. Het bestuur stelt hierbij de evenwichtige belangenbehartiging van alle deelnemers van het fonds voorop en zal het verantwoordingsorgaan in het toekomsttraject betrekken. Het fonds zal ook de deelnemers informeren over de ontwikkelingen.

Beleggingsbeleid

Er hebben zich in het begin van 2024 geen wijzigingen in het strategisch beleggingsbeleid voorgedaan. Wel wordt de renteafdekking vanaf april 2024 op een andere manier vormgegeven. De LDI-fondsen zullen worden vervangen door een matchingmandaat, waarin de renteafdekking wordt gerealiseerd middels beleggingen in staatsobligaties, renteswaps, geldmarktfondsen en liquide middelen.

Pensioenadministrateur

Met Visma Idella zal worden samengewerkt om de laatste transitiezaken af te ronden. Onderdeel hiervan is het beschikbaar komen van een deelnemersportaal, naar verwachting in het tweede kwartaal van 2024.

Wettelijke ontwikkelingen

Ook in 2024 zal het bestuur de wettelijke ontwikkelingen ronds pensioenfondsen volgen en waar nodig haar beleid en pensioenuitvoering daarop aanpassen. Een voorbeeld hiervan is de Wet bedrag ineens (deelnemers krijgen het recht om – na het voldoen aan de voorwaarden – bij pensionering maximaal 10 procent van de waarde van hun aanspraken op ouderdomspensioen op te nemen als ‘bedrag ineens’) die mogelijk in 2025 van kracht wordt. Een ander voorbeeld is DORA, een Europese verordening die stringente eisen stelt om de cyberweerbaarheid van de financiële sector te verhogen. Pensioenfondsen hebben tot 17 januari 2025 om compliant te zijn met de verordening. Het fonds zal hieraan werken met haar uitbestedingspartners.

Tot slot

Het bestuur van het fonds zal zich ook in 2024 blijven inspannen om een zo goed mogelijk pensioen voor haar deelnemers te bewerkstelligen.

Vastgesteld te Den Haag, 19 juni 2024.

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

E. van der Plas, voorzitter

W. Loots, secretaris

T. Valkenburg, vice – voorzitter

B. Bongenaar, vice - secretaris

M. Smits

L. Ortega

Verslag visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (hierna: fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie (hierna: VC), na advies van het verantwoordingsorgaan (hierna: VO) van het fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het fonds.

De visitatiecommissie heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. Binnen dit kader vormt de VC zich een beeld van de wijze waarop het fonds de Code Pensioenfonds naleeft.

De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het VO en de werkgever, en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. De visitatie strekte zich uit tot de op 4 maart 2024 beschikbare informatie over het verslagjaar 2023.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel

De VC is van oordeel dat het fonds in 2023 in algemene zin heeft voldaan aan een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Het fonds voert een consistent beleid en hanteert een bestendige gedragslijn.

Samenvattend oordeel Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds is ingedeeld in acht hoofdthema's. In de hierna opgenomen tabel wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze deze hoofdthema's zich verhouden tot de onderwerpen waarop de VC haar toezicht heeft gericht.

De VC heeft kennisgenomen van de eigen beoordeling van het fonds met betrekking tot de naleving van de Code Pensioenfonds. Deze is naar het oordeel van de VC voldoende. De rapportage en uitleg van de uitzonderingen en de onderwerpen waarover het fonds wettelijk of volgens de Code Pensioenfonds is gehouden te rapporteren, is toereikend. De VC merkt op dat beoordeling of goedkeuring van het jaarverslag 2023 niet tot haar mandaat heeft behoord.

	Functioneren VC	Algemeen, opvolging aanbevelingen	Governance	Geschiktheid	Beleggingen	Risico's	Communicatie
Vertrouwen waarmaken		2, 5	1, 3, 4, 5, 9		6, 7	8	
Verantwoordelijkheid nemen			10, 11, 12, 13, 14			12	
Integer handelen		22	15, 16, 17, 18, 19, 20, 21				
Kwaliteit nastreven	28		23, 24, 25	26, 27, 28, 29, 30			
Zorgvuldig benoemen			34, 39, 40	31, 32, 33, 35, 36, 37, 38			
Gepast belonen			41, 42, 43, 44, 45				
Toezicht houden en inspraak waarborgen	46, 48	47, 50	51, 52, 53, 54, 55, 56, 57				
Transparantie bevorderen		58, 59, 61, 62, 64	65		62		60, 61, 63

De gerapporteerde uitzonderingen zien op de hoofdthema's kwaliteit nastreven (norm 30) en zorgvuldig benoemen (norm 33). Naar het oordeel van de VC zijn de gerapporteerde uitzonderingen en de onderstaand gerapporteerde bevindingen niet van zodanige aard dat hiermee in materiële zin inbreuk wordt gemaakt op het naleven van genoemde hoofdthema's.

a. Opvolging bevindingen en aanbevelingen

De bevindingen en aanbevelingen van de VC, sleutelfunctiehouders, accountant en certificerend actuaaris worden op een actielijst geplaatst en periodiek in het bestuur besproken. Het fonds heeft een procesmatige aanpak voor de opvolging daarvan en voert hiervoor een consistent beleid. De opvolging van de bevindingen en aanbevelingen wordt gemotiveerd vastgelegd en in de bestuursvergadering bewaakt.

b. Algemene gang van zaken

Het bestuur houdt zich goed op de hoogte van de ontwikkelingen die relevant zijn voor het fonds. Dit geldt zowel voor wet- en regelgeving als voor de (financiële) positie. Eind 2023 verkeert het fonds nog steeds in een tekortsituatie: de dekkingsgraad voldeed net niet aan de vereiste dekkingsgraad, zodat er sprake is van een reservetekort. Een herstelplan is ingediend bij DNB. Daaruit blijkt dat het fonds zonder aanvullende maatregelen tijdig kan herstellen naar de vereiste dekkingsgraad.

Met de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) per 1 juli 2023 moeten de sociale partners vóór 1 januari 2025 een transitieplan opleveren. Het fonds heeft opnieuw de toekomst van het fonds beoordeeld in een ERB. Daaruit is geconcludeerd dat het handhaven van het fonds voor de langere termijn niet houdbaar is. Invaren in het nieuwe stelsel lijkt daarmee niet voor de hand te liggen, maar is ook niet uit te sluiten. In dit verband zijn de wederzijdse gesprekken met de werkgever opnieuw opgepakt. De voorkeur van partijen lijkt uit te gaan naar de CWO en liquidatie, waarbij dan overigens wel nadere afspraken gemaakt moeten worden over de (waardering van de) bijstortingsverplichting en de kostenvergoedingen door de werkgever.

Als gevolg van de inwerkingtreding van de Wtp heeft het fonds ook invulling gegeven aan de keuzebegeleiding. Daarbij wordt gesteund op Visma Idella en het deelnemersportaal dat Visma Idella beschikbaar stelt. Ten tijde van de visitatie was dit deelnemersportaal nog niet operationeel en is de keuzebegeleiding op andere wijze ingevuld. Overigens heeft Visma Idella bij de invulling van de keuzebegeleiding gesteund op de Leidraad keuzebegeleiding van AFM.

Helaas gaf de haalbaarheidstoets 2023 wederom aan dat een grens werd overschreden. Hierover is gesproken met de sociale partners en gecommuniceerd met de deelnemers in een nieuwsbrief. Er was geen aanleiding tot aanpassing van de grenzen.

c. Governance

Het fonds heeft zijn organisatie zodanig ingericht dat sprake is van goed bestuur. De fondsorganen zijn ingericht. Er is een heldere taakverdeling tussen bestuur, bestuursbureau en de beleggingsadviescommissie. De sleutelfuncties zijn ingericht en vervullen hun taken en verantwoordelijkheden, waaronder rapportage aan het bestuur. Het verantwoordingsorgaan is adequaat bemenst en werkt in lijn met het reglement verantwoordingsorgaan. Het bestuur is uitgebreid van 4 naar 6 personen zodat de continuïteit beter gewaarborgd is. Het VO is uitgebreid naar 5 personen.

De VC heeft kunnen vaststellen dat het bestuur de evenwichtige afweging van belangen waarborgt. Bij besluiten waar belangenafweging speelt, is dit in de voorlegger als zodanig benoemd en aangegeven wat de belangen van de diverse deelnemersgroepen zijn.

De VC heeft bij eerdere visitaties kunnen vaststellen dat het fonds met betrekking tot de beheerste en integere bedrijfsvoering een consistent beleid voert.

De VC heeft aanbevolen beleidsstukken en interne codes/regelingen, waaronder de gedragscode en de klokkenluidersregeling periodiek te evalueren en actualiseren.

d. Geschiktheid

De geschiktheid van de leden van de fondsorganen is van een goed niveau. Het fonds beschikt over een geschiktheidsplan inclusief een opleidingsplan. Het fonds heeft het plan om in 2024 het geschiktheidsplan te actualiseren, gezien de recente wisselingen in de fondsorganen en het uitgebrachte servicedocument van de Pensioenfederatie 'Besturen van een pensioenfonds' en de Beleidsregel geschiktheid van DNB en AFM. De bestaande deskundigheden worden via de geschiktheidsmatrix getoetst aan de vereisten.

De VC is van oordeel dat het fonds de vereiste voorzieningen heeft getroffen voor het VO om zijn taak naar behoren uit te voeren.

Het fonds heeft een externe voorzitter benoemd en het paritaire bestuur met twee leden uitgebreid naar zes leden waardoor de bestendigheid, deskundigheid en verandervermogen is toegenomen. Door de nieuwe benoemingen is de diversiteit qua gender in zowel het bestuur als het VO in lijn met de normstelling uit de Code Pensioenfondsen.

In de permanente educatie wordt de nodige aandacht besteed aan de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur wordt aanbevolen de jaarlijkse zelfevaluatie naar het functioneren uit te blijven voeren.

e. Beleggingen

De VC volgt het fonds in het oordeel dat het voldoet aan de normen met betrekking tot de totstandkoming van de beleggingsstrategie, beleid en algemene oriëntatie, op een verantwoorde manier uitvoering geeft aan het beleggingsproces en het beleid inzake maatschappelijk verantwoord beleggen adequaat heeft vormgegeven. Wel doet de VC diverse aanbevelingen onder andere inzake het jaarlijks uitvoeren van een risicobudgetteringsstudie ten behoeve van de optimalisatie van de

beleggingsportefeuille, het opstellen van investment cases en het uitgebreider vaststellen van de beleggingsovertuiging en het beleid ESG beleggen en om daarbij gebruik te maken van input van de achterban.

De VC volgt de mening van het fonds dat het de verantwoordelijkheid voor de uitbestede activiteiten op het gebied van vermogensbeheer kan dragen. Wel doet de VC nog een aanbeveling om de beheersing van niet-financiële risico's toe te voegen aan de verslaglegging door de BAC. De monitoring van de uitkomsten van het beleggingsproces door bespreking van uitgebreide en periodieke rapportages is daarbij adequaat.

f. Risico's

Het bestuur is serieus bezig met het risicomanagement. Zo wordt de risicohouding van het bestuur in principe jaarlijks geëvalueerd. Elk trimester wordt de risicomatrix met het voltallige bestuur integraal doorgenomen en na bespreking vastgesteld. Nieuwe risico's worden toegevoegd indien en voor zover van toepassing. Monitoring van de beheersmaatregelen wordt samen met de risicomanagement-matrix periodiek doorgesproken.

In 2023 is bijzondere aandacht besteed aan de risico's rondom de overgang van InAdmin RiskCo naar Visma Idella, de overgang van Caceis naar Northern Trust en de mogelijkheden van een CWO en liquidatie van het fonds.

De activiteiten uit het jaarplan Integraal Risico Management 2023 zijn alle afgerond.

Eind 2022 is een interne audit uitgevoerd naar de datakwaliteit. De rapportage dateert van februari 2023, en kent één bevinding, met risicoclassificatie laag. In 2023 werden geen interne audits meer uitgevoerd. Voor 2024 staan wel enkele audits gepland. De sleutelfunctiehouder actuarieel heeft in 2023 eveneens geen materiële bevindingen gemeld.

De sleutelfunctiehouder risicobeheer doet gedegen verslag van de risicobeheersing, ook met betrekking tot de uitbestedingen en de rapportages van de uitbestedingspartijen. Er waren geen materiële bevindingen. Het fonds heeft ook inzicht in de keten van onderuitbestedingen.

In 2023 heeft het bestuur weer een eigen risicobeoordeling (ERB) uitgevoerd, waarbij drie toekomstscenario's voor het fonds zijn uitgewerkt. Daarbij is het invaren in het nieuwe stelsel als niet waarschijnlijk geïdentificeerd. Meest voor de hand liggend voor de (middel)lange termijn is het scenario dat een collectieve waardeoverdracht plaats vindt met daarna liquidatie van het pensioenfonds. Voor de kortere termijn is echter ook het doorgaan als gesloten fonds (huidige situatie) goed mogelijk.

In december 2023 heeft het bestuur de SIRA van 2021 geactualiseerd, daarbij begeleid door een externe adviseur. Dit leverde geen materiële bevindingen op. Uit de rapportage van de compliance officer blijkt dat het fonds op drie onderdelen lager scoorde dan voorgaand jaar. Dit vindt zijn oorzaak met name in het uitstellen van activiteiten zoals het houden van een awareness-sessie op het gebied van integriteit en de latere uitvoering van de SIRA.

Ten aanzien van de risico's uit hoofde van de zorgplicht bij premieregelingen en variabele pensioenen heeft de VC geen opmerkingen.

Het vigerende IT-beleid dateert van 2019, en daarmee is het naar het oordeel van de VC verouderd. Het bestuur heeft aangegeven dat de actualisatie van het beleid op de rol staat. Men wil daartoe de uitkomsten van enkele interne audits afwachten, om daarna de actualisatie af te ronden. De VC heeft hierover dan ook geen aanbeveling gedaan. De VC heeft wel aanbevolen om de nieuwe pensioenadministrateur, Visma Idella, voortaan op kwartaalbasis te laten rapporteren over de activiteiten op het gebied van datakwaliteit en de uitkomsten daarvan.

g. Communicatie

Het fonds beschikt over een communicatiebeleidsplan, dat doorgaans jaarlijks wordt geëvalueerd en geactualiseerd. Er is enige vertraging opgetreden in de actualisering doordat het deelnemersportaal nog niet live is.

In 2023 zijn de communicatie-activiteiten beperkt gebleven tot het uitbrengen van de nieuwsbrief en het informeren van deelnemers over de stand van zaken van de overgang naar Visma Idella en het niet kunnen indexeren van de pensioenen. Het deelnemerspanel is gevraagd om input te leveren op bovengenoemde uitingen. Het bestuur heeft aangegeven dat de suggesties zijn verwerkt.

Het fonds beschikt over een eigen website. De website wordt naar de mening van het fonds regelmatig geactualiseerd. Het fonds is nog in afwachting van het deelnemersportaal van Visma Idella.

De visitatiecommissie,

Frank Rijksen
Ronald Sijenaar
Mariëtte Simons

Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie

Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor de constructieve, kritische en professionele samenwerking en voor de waardevolle bijdragen aan het fonds.

Het bestuur zal de bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie bespreken en zich inspannen om die op te volgen.

Verslag verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) van de Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (het fonds) heeft het functioneren van het fonds in 2023 evenals het jaarverslag over 2023 geëvalueerd en steunt het fonds in het gevoerde beleid.

Algemeen

Dit jaar vieren Marcel Kemper en ik, Jose Alonso Mosquera, ons 10-jarig jubileum als lid van het VO. Daarvoor vormden we ook al deel van de deelnemersraad. Marcel is net met pensioen gegaan. Erik Lohr heeft in die tijd ook voor verschillende partijen zijn steentje bijgedragen. Daarnaast blijft hij ons altijd motiveren met zijn mooie verhalen over de reizen die hij beleeft. Ondertussen zijn ook Lucie Blaauw en Coen Hoencamp ons komen versterken. De enige constante is verandering en we zijn blij met hun frisse blik en ongebreideld enthousiasme.

De tijd staat niet stil. Een decennium waarin we allerlei veranderingen, aanpassingen en verbeteringen hebben mogen beoordelen ten voordele van het SPAN. Ook afgelopen jaar hebben we een mooie verbetering mogen zien, een toeslagverlening (indexatie) van 8,19%.

Hoewel deze indexatie op zich een stap in de goeie richting is voor de deelnemers van het fonds, kunnen we alles altijd op verschillende manieren bekijken. Op het eerste gezicht is een indexatie een positieve actie die voordelige gevolgen heeft voor de deelnemers. De waarde van de toekomstige pensioenen wordt ondersteund in relatie tot het prijsniveau. Het betekent ook dat het fonds de financiële armsgslag heeft om überhaupt een indexatie uit te kunnen voeren. Het is niet altijd mogelijk om binnen de huidige conservatieve regelgeving een indexatie te mogen uitvoeren. Ons fonds had die vrijheid wel.

Maar ieder recht dat wordt verworven, heeft ook een prijskaartje. Het recht op een waarde-ondersteuning kan alleen worden afgegeven met een solide financiële verantwoordelijkheid als onderbouwing. Jaar na jaar na jaar zien we vanuit het verantwoordingsorgaan, en daarvoor de deelnemersraad, dat het fondsbestuur een verantwoordelijke, evenwichtige en vruchtbare koers vaart om een volwaardig pensioen te kunnen aanbieden aan de deelnemers. Dit is een trend die in al deze jaren dat Marcel en ik dit werk doen, steeds zichtbaar blijft. Het fonds wordt ouder maar is gezond.

De pensionering van mijn maatje Marcel, het ouder worden van het fonds en mijn ervaringen in mijn werk als personal coach hebben mij dit jaar doen besluiten om een ander soort stuk te schrijven. Dit jaarverslag geeft een goed overzicht van een gezond fonds dat de komende jaren weliswaar voor uitdagingen komt te staan, maar nog goed vooruit kan. Dat is natuurlijk mooi nieuws maar slechts de helft van de realiteit van ons pensioen. De andere helft vormen wij.

In een tijd waarin het steeds moeilijker is om dicht bij de essentie van de Mensch te blijven, heb ik in mijn werk als trainer, voedingsconsulent en mental coach veel gevallen gezien van personen die een gezond pensioen hebben maar een gezondheid die niet helemaal in pas daarmee loopt. Ik heb zes pijlers geïdentificeerd waarop ik mijn werkwijze baseer om deze mensen handvatten te bieden die zij kunnen gebruiken om niet alleen zo lang mogelijk van hun pensioen te genieten maar dat ook in de beste kwaliteit te doen. Ik zal ze alle zes doornemen.

Ten eerste hebben we ons lichaam. Ons lichaam bezet drie van de zes pijlers. De eerste pijler is onze Voeding. Ons lichaam heeft een aantal voedingsstoffen nodig om optimaal te kunnen functioneren. Genoeg macro- en micronutriënten om alle taken uit te kunnen voeren, zijn essentieel voor een goede basis van het leven. Genoeg proteïne voor ons herstel, genoeg vetten voor alle processen en een bescheiden portie koolhydraten voor energie. De micronutriënten worden gevormd door mineralen en vitamines als magnesium, zink en vitamines D en B.

De tweede pijler is de Beweging die we ons lichaam aanbieden. In mijn ervaring zijn wandelingen en werken met weerstanden (gewichten, elastieken, zwaartekracht) meer dan genoeg om ons lichaam in goede conditie te houden. Topsport is mooi maar is misschien niet iets dat we op 75-jarige leeftijd nog willen (of moeten, of kunnen) doen. Werken met weerstanden zorgt ervoor dat we de spierkracht behouden om op die leeftijd mobiel te blijven. Traplopen, boodschappen doen en zelf naar de WC kunnen blijven gaan zijn zaken die ons zelfstandig en vrij houden. Daarnaast zorgt het werken met weerstanden ook voor sterke botten.

De derde pijler is het onderhoud van onze Geest. We zouden dit met een Engels woord "Mindfulness" kunnen noemen maar ik noem het liever "Reflectie". Onze geest heeft een kader nodig om te kunnen functioneren. Tegenwoordig zijn die kaders steeds vager aan het worden en dat kan tot verwarring leiden. Het is zeer nuttig om de persoonlijke waarden van eenieder te identificeren zodat de beslissingen die we nemen in ons leven in lijn staan met wat we werkelijk geloven. Ik heb een mastertitel in NLP (Neuro Linguistic Programming) en daarin hebben we verschillende technieken om die waarden naar boven te halen. Mijn twee belangrijkste waarden in het leven zijn Vrijheid en Liefde.

Naast deze eerste drie pijlers hebben we een tweede set van drie pijlers die ondersteuning bieden aan de eerste drie. We beginnen met een van mijn favorieten, Herstel. Vaak onderschatten we het nut van onze slaap. Tijdens onze slaap worden alle onderdelen van ons lichaam in staat gesteld om zich te herstellen, op te schonen en/of te verbeteren. Zonder genoeg slaap, gebeurt dit niet. Bijna alle dieren hebben een vorm van slaap in hun dagelijkse routine. Veel dieren slapen zelfs vaker en langer dan dat wij doen dus blijkbaar is slapen een erg belangrijk onderdeel van het leven. Op geregelde tijden en op tijd naar bed geeft ons de mogelijkheid om een correcte hoeveelheid slaap te nemen en goed te kunnen herstellen. Fysiek én mentaal.

De vijfde pijler is Rust. Rust José? Maar we hebben net toch geslapen? Moeten we nu ook rusten? Ja, rust is noodzakelijk om onze stressniveaus te kunnen balanceren. Stress is nodig in ons leven. We moeten op bepaalde momenten kortdaat kunnen reageren op kritieke situaties. Wanneer we oversteken en een onoplettende bestuurder heeft ons niet gezien, moeten we al onze stressmechanismen kunnen inzetten om snel uit de weg te kunnen springen. Maar die stress kan niet eeuwig in ons lichaam blijven. We moeten die stress kunnen controleren want anders kunnen alle andere noodzakelijke processen in ons lichaam niet plaatsvinden. Ons eten wordt niet verteerd onder stress, ons lichaam herstelt niet onder stress en onze waarden veranderen onder stress. Rust is de enige manier om de stress in ons lichaam te doen wegvloeien.

De zesde en laatste pijler van deze fundering is Persoonlijke Ontwikkeling. De mens is een gewoontedier. We houden ervan om dezelfde dingen te doen en kunnen heel veel dingen automatiseren in ons leven. Wanneer je eenmaal weet hoe je moet fietsen of zwemmen, vergeet je dat nooit meer. En niemand leest de handleiding "Hoe moet ik schakelen?" iedere ochtend wanneer ze in de auto stappen. We automatiseren een hoop dingen. Dat betekent wel dat we liever de dingen doen die we kennen dan iets nieuws leren en toch is dat essentieel in ons leven. Het leren van een nieuwe taal, het leren spelen van een instrument, een grote puzzel maken, een boek lezen, een hobby hebben of reizen zijn zaken die onze routine doorbreken en ons gestel blootstellen aan nieuwe informatie. Nieuwe informatie die zorgt voor nieuwe ervaringen, nieuwe neuronen, nieuwe bewegingen, nieuwe spieren en veel nieuwe verhalen om te delen. Het voedt ons.

Dit jaar heb ik deze ruimte gebruikt om een compleet ander stuk te schrijven dan andere jaren. Misschien komt het doordat ik zie dat mijn maatje met pensioen gaat en volop van het leven kan genieten, misschien omdat ik dit jaar opa geworden ben, misschien omdat ik te veel jonge klanten heb die nu al aan al deze pijlers moeten werken en misschien komt het gewoon omdat ik iedereen een volwaardig leven toewens. Aan een mooi pensioen werkt het fonds met volledige verantwoordelijkheid en overtuiging. Het is aan ons om onze persoonlijke kant ook met verantwoordelijkheid en overtuiging te beheren. Ik wens jullie allemaal veel plezier met het lezen van dit jaarverslag en een volwaardig leven vol Vrijheid en Liefde.

Financieel beleid

De actuele dekkingsgraad geeft inzicht in de financiële positie van het fonds. De positieve ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad, die in 2021 werd ingezet en in 2022 verder bestendigde, is door goede beleggingsresultaten ook in 2023 voortgezet (van 116,7% naar 118,7%).

De gehele beleggingsportefeuille heeft een rendement behaald van 8,9% (licht onder de benchmark van 9,6%). Ondanks een lichte daling van de rente, waardoor de verplichtingen opliepen van € 125.3 miljoen naar € 130.5 miljoen, bleek dit voldoende voor genoemde positieve ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad daalde licht van 121,7% aan het begin van het jaar naar 120,0% aan het einde van het jaar, voornamelijk door de lichte daling van de rente in het laatste kwartaal. Dit ligt onder de vereiste dekkingsgraad van 121,5% waardoor nog steeds sprake is van een reservetekort. Het bestuur heeft eerder een herstelplan ingediend bij de toezichthouder (DNB), waarin herstel in 2026 binnen bereik is. Dat plan is in mei 2024 door DNB goedgekeurd, zodat geen aanvullende maatregelen nodig zijn.

Indexatiebeleid

Doordat in 2023 sprake was van negatieve inflatie (deflatie) van -1,4% is het niet mogelijk pensioenrechten en -aanspraken te verhogen. Dit is in overeenstemming met zowel het toeslagbeleid van het fonds als de gerelateerde wet- en regelgeving. Andere pensioenfondsen die wel hebben geïndexeerd hebben dat kunnen doen op basis van een uitzonderingsregel gerelateerd aan de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, hetgeen voor het fonds niet aan de orde is. Door de deflatie is de cumulatieve indexatie achterstand afgenomen tot 16,2% over de afgelopen 10 jaar.

Het VO steunt de beslissing van het bestuur om geen indexatie toe te kennen. De hoogte van de cumulatieve indexatie achterstand baart het VO zorgen, met name omdat deze ondanks gedeeltelijke indexatie in 2022 en deflatie in 2023 nog steeds significant is.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten lagen in 2023 aanmerkelijk lager dan in 2022 (€ 583 duizend versus € 791 duizend) en zijn weer in lijn met de jaren daarvoor. Het verschil wordt voornamelijk verklaard door de eenmalige transitiekosten naar pensioenuitvoerder Visma Idella in 2022 en kosten gerelateerd aan een mogelijke liquidatie van het fonds.

Hoewel de uitvoeringskosten weer in lijn zijn met voorgaande jaren, blijven deze kosten hoog wanneer je ze relateert aan het beperkte aantal deelnemers (inclusief gewezen deelnemers). Het is daarbij nuttig om te beseffen dat deze uitvoeringskosten worden betaald door de werkgever en niet ten laste komen van het vermogen van het fonds.

Het fonds zal de komende jaren te maken krijgen met een dalend aantal deelnemers en verdere kostenstijgingen. Het liquidatie traject is stopgezet in 2022. Het VO verwacht dat liquidatie opnieuw opportuun wordt als gevolg van genoemde ontwikkelingen.

Kosten vermogensbeheer

Naast de uitvoeringskosten zijn er ook de kosten van het vermogensbeheer. In 2023 zijn deze kosten (exclusief transactiekosten) licht gedaald naar € 906 duizend (2022: € 908 duizend). Dit komt neer op 0,61% van het gemiddeld belegd vermogen. Dit percentage is gestegen ten opzichte van het vorige jaar (2022: 0,49%).

Het VO concludeert dat de vermogensbeheerkosten van het fonds (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen) na het einde van de daling in 2022 nu min of meer gestabiliseerd zijn. De verschuiving van actief beheerde beleggingsfondsen naar passieve (index volgende) beleggingsfondsen in voorgaande jaren heeft geresulteerd in kostenbesparingen, maar daar zit een grens aan wanneer een deel van de portefeuille uitzicht wil houden op een hoger dan gemiddeld rendement. Deze afweging van rendement (inclusief kosten) en risico wordt op reguliere basis besproken met de vermogensbeheerder en de beleggingscommissie, waarbij een vaste structuur en heldere criteria worden aangehouden. Het VO beschouwt deze werkwijze als adequaat om het bestuur in haar besluitvorming te ondersteunen.

Interne communicatie

Het fonds heeft in 2023 haar communicatie adequaat uitgevoerd, zoals in voorgaande jaren ook is gebeurd.

De communicatie van het bestuur aan deelnemers en pensioengerechtigden verloopt via nieuwsbrieven. Belangrijke informatie wordt geplaatst op de website van het fonds. Bijvoorbeeld de publicatie van het jaarverslag 2022 en nieuwsupdate indexatie januari 2023. Twee nieuwsbrieven zijn verstuurd, nl. in februari en september 2023. De nieuwsflitsen zijn in oktober en december 2023 op de website van het fonds geplaatst.

De wettelijk verplichte informatie wordt tijdig, volledig en evenwichtig verstrekt aan de deelnemers en pensioengerechtigden.

De Uniforme Pensioenoverzichten (UPO's) van 2023 bevatten geen inhoudelijke wijzigingen ten opzichte van 2022. De UPO's worden ook op het pensioenregister beschikbaar gesteld.

Daarnaast verstrekt het bestuur informatie over de gebruikelijke onderwerpen zoals de financiële positie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, indexatie ambitie en realisatie, de bemensing van bestuur en overige organen.

De input/suggesties ontvangen vanuit het deelnemerspanel zijn tevens verwerkt door het fondsbestuur.

De communicatie naar de fonds gerelateerde raden en commissies, zoals het VO en de beleggingsadviescommissie, vindt plaats door middel van regulier overleg (eens per kwartaal) en via het versturen van informatie zoals aangepaste en nieuwe beleidsdocumenten, notulen en kwartaalverslagen.

Extern beleid

Visma Idella: per 1 januari 2023 heeft Visma Idella de rol van uitvoerder overgenomen van RiskCo. De transitie naar het nieuwe contract is in 2023 grotendeels afgerond en zal in 2024 worden voltooid. Het VO is gedurende 2023 voldoende op de hoogte gehouden van de voortgang van de transitie. Het VO steunt het bestuur in het gevoerde beleid aangaande Visma Idella. In 2024 zal het VO de afronding van de transitie (met name de implementatie van het deelnemersportaal) op de voet volgen.

Northern Trust: als custodian (de financiële partij die de effecten van het fonds bewaart) van het fonds is per 1 januari 2023 Northern Trust aangesteld. Tot 1 januari 2023 vervulde Caceis deze rol. Het VO is voldoende op de hoogte gehouden van de transitie en steunt het bestuur in het gevoerde beleid aangaande Northern Trust.

Toekomst fonds: In 2023 heeft het VO de ontwikkelingen die van invloed zijn op de toekomst van het fonds nauwgezet gevolgd. Belangrijk hierbij zijn de invoering van de Wet Toekomst Pensioenen en de in 2023 uitgevoerde eigenrisicobeoordeling. In 2023 zijn er geen stappen gezet waarbij VO-betrokkenheid (uitbrengen van advies) nodig was.

Bezetting VO: Nadat Marcel Smits eind 2022 tot het bestuur was toegetreden (en daarmee afscheid van het VO nam) en Frank Vennik zijn rol in het VO heeft beëindigd, is het VO onderbezet geraakt. Na een oproep van het bestuur voor deelname aan het VO hebben Lucie Blaauw en Coen Hoencamp zich aangemeld. Per januari 2024 zijn beiden aangesteld als VO-lid namens de gepensioneerden.

Tot slot

Tot slot wil het VO het bestuur en de beleggingsadviescommissie bedanken voor de inzet in 2023 en AT&T als werkgever voor de flexibiliteit ten aanzien van de mensen die bij het fonds betrokken zijn.

Den Haag, 26 mei 2024

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

De samenwerking tussen het verantwoordingsorgaan en het bestuur was ook in 2023 weer goed. Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan hartelijk voor haar waardevolle inbreng en haar kritische, alerte en constructieve opstelling jegens het door het bestuur gevoerde beleid. Het bestuur neemt de in het inspirerende rapport opgenomen bevindingen ter harte en zal zich inspannen om deze op te volgen.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2023

Na bestemming van het saldo van baten en lasten
(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	2023	2022
<u>ACTIVA</u>			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	4.		
Zakelijke waarden		49.222	49.336
Vastrentende waarden		105.675	97.243
Overige Beleggingen		32	37
		154.929	146.616
Beleggingen voor risico deelnemers	5.	3.274	2.913
Overige activa - liquide middelen	6.	872	621
		159.075	150.150
<u>PASSIVA</u>			
Stichtingskapitaal en reserves	7.	24.946	21.380
Technische voorzieningen risico pensioenfonds	8.	130.472	125.312
Technische voorzieningen risico deelnemers	9.	3.274	2.913
Langlopende schulden	10.	73	97
Overige schulden en overlopende passiva	11.	310	448
		159.075	150.150

Staat van baten en lasten over 2023

(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	2023	2022
<u>Baten</u>			
Premiebijdragen	14.	595	942
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	15.	12.686	-36.159
Beleggingsresultaten risico deelnemers	16.	361	-1.320
		13.642	-36.537
<u>Lasten</u>			
Pensioenuitkeringen	17.	3.892	3.244
Pensioenuitvoeringskosten	18.	584	791
Mutatie technische voorziening voor risico pensioenfonds	19.	5.158	-38.411
Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers	20.	361	-1.670
Saldo overdracht van rechten	21.	81	1.075
		10.076	-34.971
Saldo van baten en lasten		3.566	-1.566
<u>Bestemming van het saldo van baten en lasten</u>			
Naar algemene reserve		3.566	-1.566

Kasstroomoverzicht over 2023

(alle bedragen x €1.000)

	2023		2022
<u>Kasstroom uit pensioen activiteiten</u>			
Ontvangen premies	595	942	
Betaalde pensioenuitkeringen	-3.855	-3.263	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-81	-1.075	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-440	-629	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten voorgaand jaar	-274	0	
	-4.055		-4.025
<u>Kasstroom uit belegging activiteiten</u>			
Verkopen en aflossingen van beleggingen	58.152	71.636	
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	-472	4	
Aankopen beleggingen	-53.125	-66.739	
Kosten vermogensbeheer	-198	-244	
Kosten vermogensbeheer voorgaand jaar	-56	0	
	4.301		4.657
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
	246		632
Netto kasstroom			
	246		632
Mutatie Liquide middelen			
	246		632
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:			
Lopende bankrekening 31 december	872	621	
Beleggingsrekeningen 31 december	32	37	
31 december boekjaar totale liquide middelen	904	658	
1 januari boekjaar totale liquide middelen	658	26	
Mutatie liquide middelen	246	632	

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemene toelichting

1.1. Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden in verband met ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten onderneming: AT&T Global Network Services Nederland B.V.

1.2. Toelichting op het kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd. Onder geldmiddelen wordt conform de definitie 360 van de Raad voor de Jaarverslaggeving verstaan alle liquide middelen en tegoeden in verband met beleggingstransacties. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

1.3. Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden alle rechtspersonen en natuurlijke personen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij. Onder verbonden partijen vallen ook aan het fonds verbonden personen: leden van het bestuur en het bestuur als zodanig, leden van de visitatiecommissie en het verantwoordingsorgaan, externe leden van commissies, medewerkers van het bestuursbureau, waaronder mensen die tijdelijk werken of worden ingehuurd en het bestuur kan andere (groepen van) mensen als verbonden persoon aanwijzen. Medewerkers van uitbestedingspartners zijn geen verbonden personen, tenzij deze op basis van lid e van dit artikel wel als zodanig door het bestuur zijn aangewezen.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1. Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2. Continuïteit

De jaarrekening van SPAN is opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling, waarbij het bestuur van het pensioenfonds concludeert dat het hanteren van deze veronderstelling op basis van de huidige inzichten voor de komende 12 maanden gerechtvaardigd is.

2.3. Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.4. Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. De effecten ten aanzien van de aanpassingen van sterftetafels en overlevingstafels worden toegelicht onder 2.12 Technische Voorzieningen.

2.5. Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.6. Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetair activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

2.7. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen: De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Zakelijke waarden: Aandelen en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Vastrentende waarden: Vastrentende waarden en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum. De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Commodities: Commodities zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Derivaten: Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Vastgoedbeleggingen: Alle vastgoedbeleggingen zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Overig: Beleggingen worden gedaan in fondsen en niet (direct) in de premiebijdragende onderneming. Het kan zijn dat fondsen onderliggend in de premiebijdragende onderneming beleggen, maar dit zou dan een gevolg zijn van de beleggingsstrategie van een individuele fondsmanager en is niet materieel en blijft in ieder geval onder de grens van 5%. Er worden geen beleggingen uitgeleend door het fonds.

2.8. Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

2.9. Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties.

2.10. Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.

2.11. Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het eigen vermogen van het fonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen die in de balans zijn opgenomen.

2.12. Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

De technische voorziening (TV) voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen op basis van de meest recente sterfteprognoses plus een correctie. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Het fonds maakt dus gebruik van alleen een nominale dekkingsgraad.

Bij de berekening van de TV is uitgegaan van de pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante-condities) zijn in de berekening begrepen.

Bij de berekening van de TV wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de op te bouwen rechten waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG -prognosetafels AG 2022.

Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitrustabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG-prognosetafels 2022, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening en zijn sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 85/15.

De TV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De TV wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2022.
- De ervaringssterfte is vastgesteld op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt. Het effect op de technische voorziening is hiervan 106,0%.
- De TV van het nabestaandenpensioen is vastgesteld op onbepaalde partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de TV vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2018, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt.
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2,5% excassokosten plus € 1.483 duizend.

2.13. Technische voorzieningen voor risico deelnemers

Dit betreft de voorziening uit hoofde van de beschikbare premieregeling voor deelnemers. Het beleggingsrisico ligt bij de deelnemers. De voorziening voor rekening en risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen voor risico deelnemers.

2.14. Langlopende schulden

Langlopende schulden worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

2.15. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

2.16. Bepaling dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie (*art. 133b PW*). De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling (*art. 133a PW*).

3. Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

3.1. Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

3.2. Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

3.3. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten: Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen van beleggingen. Alle waardewijzigingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Indirecte beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten: Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer: Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten: Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke.

3.4. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

3.5. Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.6. Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.7. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw: Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging: De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

3.8. Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

3.9. Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging dan wel onttrekking van de voorziening pensioenverplichtingen.

3.10. Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Zakelijke waarden	Vastrentende waarden	Beleggingsrekening	Totaal
Stand per 1 januari 2023	49.336	97.243	37	146.616
Aankopen	5.105	47.161	0	52.266
Verkopen	-10.156	-46.721	0	-56.877
Herwaardering- en verkoopresultaat	4.937	7.992	-5	12.924
Stand per 31 december 2023	49.222	105.675	32	154.929
Stand per 1 januari 2022	61.245	125.798	25	187.068
Aankopen	26.435	39.606	0	66.041
Verkopen	-29.305	-41.283	0	-70.588
Herwaardering- en verkoopresultaat	-9.039	-26.878	12	-35.905
Stand per 31 december 2022	49.336	97.243	37	146.616

5. Beleggingen voor risico deelnemers

	Zakelijke waarden	Vastrentende waarden	Totaal
Stand per 1 januari 2023	1.333	1.580	2.913
Aankopen	47	533	580
Verkopen	-368	-212	-580
Herwaardering- en verkoopresultaat	145	216	361
Stand per 31 december 2023	1.157	2.117	3.274
Stand per 1 januari 2022	1.975	2.608	4.583
Aankopen	0	698	698
Verkopen	-349	-699	-1.048
Herwaardering- en verkoopresultaat	-293	-1.027	-1.320
Stand per 31 december 2022	1.333	1.580	2.913

6. Overige activa – liquide middelen

	2023	2022
Saldo bankrekening, stand per 31 december	872	621

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.
Het fonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit bij ABNAMRO voor een totaalbedrag van € 250 duizend (2022: € 250 duizend).

7. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene Reserve
Stand per 1 januari 2023	21.380
Bestemming saldo van baten en lasten	3.566
Stand per 31 december 2023	24.946
Stand per 1 januari 2022	22.946
Bestemming saldo van baten en lasten	-1.566
Stand per 31 december 2022	21.380

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke negatieve effect in euro's op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd. Het vereist eigen vermogen wordt door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke assetmix. Met een beleidsdekkingsgraad ultimo 2023 van 120,0% ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 121,5%, bevindt het fonds zich ultimo 2023 in een reservetekort. De actuele dekkingsgraad eind 2023 is 118,7%.

8. Technische voorziening risico pensioenfonds

Het mutatieoverzicht van de technische voorziening voor risico van het pensioenfonds luidt als volgt:

	2023	2022
Technische voorziening begin boekjaar	125.312	163.723
Benodigde interest	3.978	-779
Wijziging rentetermijnstructuur	4.710	-46.386
Risicopremie langlevens	787	895
Risicopremie kortlevens	-243	-273
Vrijval door overlijden (langlevens)	-497	0
Vrijval voorziening latent partnerpensioen door overlijden	-284	-190
Toekenning ingaand partnerpensioen	423	0
Pensionering	-22	0
Uitgaande waardeoverdrachten	-67	-1049
Uitkeringen (inclusief afkopen)	-3.841	-3.220
Vrijgevallen voor kosten	-96	-64
Wijziging actuariële grondslagen	0	2.510
Wijziging kostenvoorziening	0	328
Flexibilisering	-9	-18
Inkoop DB aanspraken uit DC kapitaal	0	308
Overige mutaties en correcties	321	154
Toeslagverlening	0	9373
Technische voorziening einde boekjaar	130.472	125.312

De technische voorziening voor risico pensioenfonds is per saldo gestegen met € 5.159. In het verslagjaar 2023 was de daling van de rente de belangrijkste reden voor de stijging van de technische voorziening.

Conform het reglement wordt beoogd om de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks te verhogen met de afgeleide CPI alle huishoudens. Deze toeslagverlening in enig jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Toeslagverlening wordt conform het financieel toetsingskader getoetst op toekomstbestendigheid. De mutatie van de CPI afgeleid van september 2022 naar september 2023 is negatief, namelijk -1,4%. Het bestuur heeft daarom besloten om geen toeslag toe te kennen per 1 januari 2024. Per 1 januari 2023 werd een toeslag toegekend van 8,2%

De technische voorziening is als volgt naar deelnemerscategorie samengesteld (de extra kostenvoorziening is op globaal niveau bepaald):

	2023		2022	
	Aantal		Aantal	
Pensioengerechtigden	58.921	124	51.990	114
Gewezen deelnemers	70.060	359	71.839	376
Voorziening onvindbare deelnemer	8		0	
Extra kostenvoorziening	1.483		1.483	
Stand per 31 december	130.472	483	125.312	490

9. Technische voorzieningen risico deelnemers

	2023	2022
Technische voorziening begin boekjaar	2.913	4.583
Aanwending DC-kapitalen voor inkoop DB-pensioen	0	-350
Beleggingsresultaten	361	-1.320
Technische voorziening einde boekjaar	3.274	2.913

10. Langlopende schulden

	2023	2022
Verstrekking overige langlopende schulden	97	121
Aflossing lopend boekjaar	0	0
Af: looptijd korter dan een jaar	-24	-24
Stand per 31 december	73	97

Dit betreft een verplichting, aangegaan in 2019, tot nabetaling van onterecht niet betaald nabestaandenpensioen. Per 31 december 2021 is de verplichting voor de betalingen van 2022 tot de einddatum op de balans opgenomen en als eenmalige last verwerkt in de uitkeringslasten. Ook de nabetalingen van dit nabestaandenpensioen over 2019, 2020 en 2021 zijn in 2021 verantwoord onder de uitkeringslasten. Door het opnemen van de toekomstige verplichtingen op de balans zal de jaarlijkse nabetaling van 24 duizend euro vanaf 2022 worden onttrokken aan deze verplichting en zal deze niet meer leiden tot een resultaat op uitkeringen. Over het openstaande bedrag is geen rente verschuldigd.

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2023	2022
Pensioenuitkeringen – belastingafdrachten	89	77
Overige kortlopende schulden	51	24
Nog te betalen kosten	170	347
Stand per 31 december	310	448

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12. Risicobeheer

Het fonds heeft het beleid met betrekking tot integraal risicomanagement (IRM) in een beleidsdocument vastgelegd. Het doel van IRM is om bij te dragen aan de realisatie van de strategische doelstellingen van het fonds. Het beleidsdocument geeft weer hoe het fonds het beleid op het gebied van IRM heeft vormgegeven. Het IRM-beleid is het beleidskader voor de toepassing en toetsing van de beleidsvorming en –uitvoering. Dit gebeurt op strategisch en operationeel niveau.

Jaarlijks stelt het bestuur de risicohouding vast, of als er een wijziging van missie, visie en/of strategie plaatsvindt. Daarbij wordt de 5-punts-schaal toegepast, conform het RAVC©-model (Risk Appetite Value Chain model©).

De interne risicobeheersings- en controlesystemen zijn erop ingericht om een redelijke mate van zekerheid te bereiken ten aanzien van de identificatie en het beheersen van risico's. De systemen kunnen geen volledige zekerheid bieden voor het daadwerkelijk behalen van de strategische, operationele en financiële doelstellingen. Ook kunnen de systemen alle fouten van materieel belang, fraudegevallen en het niet voldoen aan alle relevante wet- en regelgeving volledig voorkomen. Het fonds heeft maatregelen getroffen die de impact van de genoemde risico's zoveel mogelijk beperken. Hierbij wordt wel opgemerkt dat de aard van de werkzaamheden van het pensioenfonds met zich meebrengt dat sommige risico's buiten de invloedssfeer van het bestuur liggen, zoals demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de financiële markten.

Het fonds heeft een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling, en incidenten en compliance zaken worden maandelijks gerapporteerd. Hiernaast dient ieder bestuurslid de nevenfuncties te rapporteren. Met betrekking tot de financiële verslaglegging, vindt er een controle plaats door de actuarissen en accountant.

Het fonds hanteert, naast een algehele risicohouding, vier domeinen waarvoor de risicohouding wordt vastgesteld, namelijk: besturingsfilosofie, reputatiemanagement, producten & uitbesteding en kapitaalmanagement. In 2023 heeft het bestuur haar risicohouding weer geactualiseerd. De risicohouding van het bestuur varieert afhankelijk van het risicodomein van Nul (1) tot Gebalanceerd (3), Opportuun (4) en Gemaximeerd (5). De risicohouding van het bestuur in zijn geheel kan als Kritisch (2) worden gedefinieerd. Bij voorkeur neemt het bestuur geen risico. Indien het nemen van risico bij kan dragen aan het behalen van de doelstellingen van het fonds, is het bestuur bereid het nemen van meer risico in de besluitvorming te overwegen. De risicobereidheid heeft het afgelopen jaar een paar kleine aanpassingen gekend. Met betrekking tot de mogelijke liquidatie is een aanpassing doorgevoerd om niet meer risico te gaan lopen op het onderdeel kapitaalmanagement. Verder zijn er geen substantiële wijzigingen doorgevoerd.

Het bestuur stelt minimaal eens per 3 jaar of bij grote wijzigingen van haar missie, visie en strategie de strategische doelstellingen vast, en toetst jaarlijks de noodzaak om de strategische doelstellingen bij te stellen, of zoveel eerder bij een risicotrigger.

Daarnaast valideert het bestuur jaarlijks haar risicobereidheid in relatie tot de risicohouding en doelstellingen. De risicobereidheid is uitgedrukt in risicobereidheidsprincipes. De strategische doelstellingen en risicobereidheidsprincipes van het fonds vormen de kaders waarbinnen de strategische en operationele risico- managementcycli worden ingericht en uitgevoerd.

Het bestuur heeft de volgende strategische risico's gedefinieerd:

Strategische risico's	
1.	Het risico dat de dekingsgraad niet het niveau bereikt om de ambitie om opgebouwde aanspraken in voldoende mate te realiseren.
2.	Het niet (volledig) kunnen voldoen aan alle governance vereisten, zoals de bezetting van de fondsorganen, door toenemende geschiktheidseisen in combinatie met de beschikbaarheid van potentiële kandidaten uit de krimpende populatie.
3.	De concentratie van kennis over bepaalde (deel)gebieden bij bestuursleden en de kans dat wegvalt als de betreffende bestuursleden hun termijn niet verlengen.
4.	Het risico dat de werkgever de uitvoeringsovereenkomst opzegt.
5.	Het risico dat het bestuur in relatief korte tijd meerdere keren een beroep doet op de bijstortingsverplichting van de werkgever uit hoofde van de uitvoeringsovereenkomst.
6.	De aanhoudend lage rente en/of rendement waardoor het fonds niet binnen de wettelijke termijn voldoende herstelt en de aanspraken moet korten.
7.	De beperkte beschikbare capaciteit van het bestuur waardoor het niet toekomt aan omvangrijkere / diepgaande werkzaamheden die het bestuur zeer wenselijk acht.
8.	Het wegvallen van de bestuursondersteuning met discontinuïteit en het wegvallen van kennis tot gevolg.
9.	DNB eist liquidatie en CWO van SPAN als kwetsbaar fonds op een financieel ongunstig moment.

Eigenrisicobeoordeling

De eigenrisicobeoordeling (ERB) is een integrale analyse en beoordeling van de risico's waaraan een pensioenfonds is of in de toekomst kan worden blootgesteld en van de effectiviteit van het risicobeheer. De ERB geeft het pensioenfonds inzicht in de materiële risico's en de mogelijke consequenties hiervan voor haar financiële positie en de pensioenen van deelnemers. Dit inzicht is van essentieel belang voor de inrichting van het risicobeheer. De ERB dient tevens in aanmerking te worden genomen bij de onderbouwing van strategische besluiten door het pensioenfonds. De ERB wordt door het fonds minimaal eens in de drie jaar uitgevoerd.

In 2021 is door het fonds een partiele ERB uitgevoerd, gericht op de naar verwachting beperkte levensduur van het fonds en de beoogde collectieve waardeoverdracht (CWO) gevolgd door liquidatie van het fonds. Het overleg met de werkgever heeft in 2022 echter niet geleid tot overeenstemming met de werkgever over voor het fonds belangrijke voorwaarden om tot een CWO gevolgd door liquidatie te kunnen overgaan. Hierdoor ontstond voor het fonds een nieuwe situatie, namelijk het voortbestaan als zelfstandig fonds. Aan het voortbestaan als zelfstandig fonds zijn aanzienlijke risico's verbonden. Daarnaast gaan er risico's gepaard met de overgang van de oude naar de nieuwe pensioenadministrateur per 1 januari 2023. In verband daarmee heeft het bestuur besloten om in 2023 een nieuwe, integrale ERB uit te voeren. Daarbij is, naast de algemene inhoud van een ERB, de volgende centrale vraag aan de orde gekomen: Welke materiële risico's vormen een bedreiging voor de strategische doelstellingen van het fonds bij het doorgaan als gesloten fonds? De alternatieve scenario's van CWO/liquidatie en invaren in een regeling van het nieuwe pensioenstelsel zijn daarbij in ogenschouw genomen, waarbij de nadruk op CWO/liquidatie lag omdat invaren niet als reëel scenario wordt beschouwd.

De belangrijkste conclusie van de ERB is dat het doorgaan als gesloten fonds naar alle waarschijnlijkheid de komende vijf jaar nog kan worden voortgezet. Op langere termijn, tot 15 jaar, worden echter twee materiele risico's onderkend:

- De positie van de werkgever en de onzekerheden om de governance van het fonds te kunnen handhaven.
- De mate waarin de toeslagambitie langjarig kan worden ingevuld.

Op grond van deze ERB-analyse zijn een aantal vervolgacties vastgesteld, die met name gericht zijn op het realiseren van een CWO in de komende jaren.

Het ERB-rapport is kort na vaststelling aan DNB gestuurd. In 2024 is op dit rapport mondelinge terugkoppeling van DNB ontvangen.

Operationele risico's

Operationele risico's zijn de risico's die het nakomen van de operationele doelstellingen in de weg staan. Op jaarlijkse basis worden deze door het bestuur minimaal twee keer geëvalueerd door middel van een risicoanalyse. De risico's zijn in hoofdlijnen in een document vastgelegd en zijn in 2023 in de bestuursvergaderingen aan de orde gekomen.

Onderstaand wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste door het bestuur onderkende risico's volgens FIRM (Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode), en op het beleid voor het mitigeren van de risico's. FIRM is een geïntegreerde methode die gebruikt wordt voor analyse van risico's bij alle type instellingen die onder prudentieel toezicht van De Nederlandsche Bank (DNB) vallen. FIRM is gericht op het beoordelen en beheersen van risico's binnen onder toezicht staande instellingen.

Financiële Risico's

- Renterisico
- Marktrisico
- Kredietrisico
- Liquiditeitsrisico
- Concentratierisico
- Valutarisico
- Actief beheerisico
- Verzekeringstechnisch risico
- Klimaatrisico

Niet Financiële Risico's

- Omgevingsrisico
- Operationeel risico
- Uitbestedingsrisico
- IT-risico
- Integriteitsrisico
- Juridisch risico
- Frauderisico

Financiële Risico's

Renterisico

Renterisico is het risico dat de waarden van vastrentende beleggingen zich anders ontwikkelen dan de pensioenverplichtingen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Het renterisico kan de dekkingsgraad negatief beïnvloeden. Dat kan leiden tot een verlies van koopkracht doordat de pensioenen niet meegroeien met de prijsstijging of moeten worden gekort. Dit risico wordt als een hoog risico aangemerkt.

Als de duratie van de beleggingen sterk afwijkt van de duratie van de verplichtingen, is er sprake van rentegevoeligheid met een groot effect op de dekkingsgraad van het fonds. Ook dit risico wordt als hoog aangemerkt en wordt nauwlettend gevolgd

Het fonds mitigeert dit risico door een zekere mate van renteafdekking te realiseren. Deze renteafdekking wordt vormgegeven door te beleggen in liability-driven investmentfondsen (LDI-fondsen).

In 2022 heeft het fonds een ALM-light studie uitgevoerd. De doelstelling van de ALM-light studie is het onderzoeken van het optimale strategische beleggingsbeleid. Dit betreft het beleggingsbeleid op hoofdlijnen (verhouding zakelijke waarden/vastrentende waarden en renteafdekking). Op basis van dit onderzoek heeft het bestuur in 2023 besloten de strategische renteafdekking te verhogen van 25% naar 50%. Hierdoor is de dekkingsgraad van het fonds dus minder kwetsbaar geworden voor rentedalingen.

In 2023 heeft het fonds in overleg met de vermogensbeheerder besloten de renteafdekking in plaats van met LDI-fondsen te realiseren middels een zogenaamd matching mandaat. In dit matching mandaat wordt gebruik gemaakt van beleggingen in staatsobligaties, renteswaps, geldmarktfondsen en liquide middelen om het gewenste niveau van renteafdekking te bewerkstelligen.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de marktwaarde van de zakelijke waarden verandert. Dit risico wordt als een hoog risico aangemerkt. Het marktrisico van het fonds is een resultante van de gekozen risicohouding en het strategische beleggingsbeleid en sluit aan bij de doelstellingen van het fonds. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt, binnen bepaalde bandbreedtes, een zodanige strategische beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Controle op de naleving van deze richtlijnen vindt plaats door de beleggingsadviescommissie op basis van rapportages van de vermogensbeheerder.

Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst het marktrisico doordat het fonds een beleggingsadviescommissie heeft die de markt trackt en het bestuur adviseert, indien gewenst externe consultants

raadpleegt en belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Hiernaast past de vermogensbeheerder in principe automatische rebalancing toe zodra een bandbreedte op fondsniveau wordt overschreden. Het bestuur geeft opdracht tot verdere rebalancing na advies van de beleggingsadviescommissie. Daarnaast wordt elke maand de stresstest door het bestuur beoordeeld, waarin de gevolgen voor de dekkingsgraad van grote wijzigingen in marktomstandigheden worden getoond.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico op een verlies dat optreedt als een kredietnemer zijn beloofde betalingen niet kan nakomen. Dit risico vertaalt zich in wijzigende creditspreads credit spreads en daarmee in wijzigingen van de waarde van beleggingen waarbij sprake is van kredietrisico, zoals bedrijfsobligaties of gestructureerde producten. Dit risico wordt als een beperkt risico aangemerkt, op basis van de bestaande beheersmaatregelen: beperkt collateral, spreiding risico, minimale eisen aan creditrating, afrekening op dagbasis, lage loan-to-value. Het fonds beperkt de risico's verder doordat enerzijds in de matchingportefeuille vooral langlopende staatsobligaties en investment grade bedrijfsobligaties met een hoge credit rating worden aangeschaft en anderzijds bij andere leningen of vorderingen met limieten wordt gewerkt en brede spreiding over debiteuren wordt gezocht. Ook geldt voor staatsobligaties een stop-loss mechanisme, waarbij een (te) sterk oplopende spread tussen het rendement van een staatsobligatie en een vergelijkbare renteswap een signaal afgeeft voor een verhoogd risico. De vermogensbeheerder rapporteert minimaal elk kwartaal over de verschillende aspecten van het kredietrisico.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat liquidatietstekorten optreden door het onvoldoende op elkaar afgestemd zijn van timing en omvang van inkomende en uitgaande kasstromen. Liquiditeitsrisico is ook het risico dat niet binnen een redelijk afzienbare termijn tegen een redelijke prijs gehandeld kan worden. Het liquiditeitsrisico is zeer beperkt, doordat er niet belegd wordt in illiquide beleggingen. Ook wordt per kwartaal een liquiditeitsoverzicht opgesteld. En daarnaast heeft het fonds een stand-by kredietfaciliteit van € 250 duizend waarmee het risico verder wordt beperkt. Daarom wordt dit risico door het fonds als acceptabel beoordeeld.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als gevolg van het ontbreken van een adequate spreiding van activa en passiva. Om concentratierisico te beheersen wordt de beleggingsportefeuille van het fonds in hoge mate gediversifieerd.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen en verplichtingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen. Het fonds belegt ongeveer een derde van zijn middelen in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Besloten is het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing door de vermogensbeheerder van de risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kostenaspect en de verwachting dat de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert. Hierdoor acht het fonds dit risico beperkt: hoewel de kans als aanzienlijk wordt ingeschat, wordt de impact als matig beoordeeld.

Actief beheerisico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate waarin actief beheer wordt toegepast, bepaalt of dit risico meegenomen dient te worden in de bepaling van het vereiste eigen vermogen. Bij het fonds is de mate waarin actief beheer wordt toegepast beperkt.

Verzekeringstechnische risico's

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Het belangrijkste actuariële risico's voor het is het risico van langlevens (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld wordt verondersteld bij de bepaling van de technische voorzieningen). Het bestuur heeft dit risico als hoog ingeschaald omdat dit risico ertoe kan leiden dat de vermogensopbouw niet toereikend is om aan alle pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Door toepassing van de meest recente AG-prognosetafel met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Nu wordt de AG-prognosetafel 2022 toegepast. De AG-overlevingstafels worden elke twee jaar geactualiseerd. Aangezien het aantal waarnemingen bij alleen het fonds te beperkt is, zijn voor herijking van de ervaringssterfte cijfers uit het inkomensgerelateerde ervaringssterfemodell van het CBS gebruikt.

Het risico op arbeidsongeschiktheid is niet meer van toepassing op het fonds omdat de regeling per 2014 gesloten is.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat de gemiddelde inflatie, die een pensioenfonds op lange termijn verwacht, stijgt. De inflatie kan hierdoor hoger uitkomen dan het beoogde lange termijn rendement. Het fonds zal het beoogde lange termijn rendement op een inflatie van 3% uitrekenen, om meer inzicht te verkrijgen in de effecten hiervan. Het fonds heeft geen specifieke beleggingen die erop zijn gericht dit risico te verkleinen.

Klimaatrisico

Klimaatverandering een ontwikkeling die op lange termijn zowel de maatschappij als ook de financiële opzet van het fonds kan raken omdat bedrijven waarin het fonds belegt gevoelig kunnen zijn voor de klimaatveranderingen.

Veranderingen in wet- en regelgeving kunnen bijvoorbeeld leiden tot waardedalingen van beleggingen in ondernemingen die sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. Daarnaast kan klimaatverandering zelf leiden tot toenemende schade als gevolg van extreem weer. Het fonds wil klimaatrisico's in de beleggingsportefeuille zo veel mogelijk beperken en houdt hiermee rekening door middel van zijn beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen.

Niet Financiële Risico's

Naast financiële risico's loopt het fonds ook niet-financiële risico's die het behalen van de doelstellingen kunnen bedreigen. Deze risico's kunnen uiteindelijk ook een financiële invloed hebben. De belangrijkste worden hieronder besproken.

Omgevingsrisico

Onder omgevingsrisico wordt verstaan het risico als gevolg van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Veranderingen in wetgeving kunnen een risico vormen maar de impact zal in vele gevallen niet beperkt zijn tot enkel het fonds maar leiden tot een veranderend pensioenklimaat in geheel Nederland (zoals de verhoging van de pensioenleeftijd). Doordat het fonds een gesloten fonds is, hebben sommige veranderingen in wetgeving een mindere impact.

Eén van de huidige grote omgevingsrisico's voor Nederlandse pensioenfondsen is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze transitie brengt grote veranderingen met zich mee in de aard van de regelingen in de processen en IT- systemen voor pensioenadministratie en vermogensbeheer. Het fonds is met de werkgever en de ondernemingsraad in gesprek over de toekomst van de regeling van het fonds. Op het moment van schrijven van dit verslag verwacht het fonds niet dat de huidige pensioenregeling van het fonds zal worden omgezet in een van de regelingen van het nieuwe pensioenstelsel.

Veranderingen in governance (commissies, rapportages naar toezichthouders, toezicht, analyses en studies, met de daar bijbehorende proces-en systeemaanpassingen etc.) trekken relatief een grote wissel op tijd en budget voor een klein gesloten pensioenfonds en vormen daarmee een relatief groot risico. Het bestuur houdt zich, bijgestaan door externe deskundigen, op de hoogte van veranderingen in wet- en regelgeving en zorgt ervoor te voldoen aan de minimale eisen. Vanuit kosten oogpunt, en omdat het fonds relatief klein is, worden prioriteiten, nut en noodzaak wel uitvoerig gewogen. Het risico hiervan wordt als aanzienlijk ingeschat, maar door de inzet van consultants voor uitvoering van een deel van de taken en het actief monitoren van veranderingen door zowel bestuur als bestuursbureau wordt de impact als matig beoordeeld.

Potentiële claims vormen aan de ene kant een relatief groot risico omdat een enkel geval op een klein deelnemersbestand relatief veel impact heeft. Aan de andere kant heeft het pensioenfonds nog nooit een formele klacht ontvangen. Het bestuur en de pensioenadministrateur zijn vroegtijdig betrokken bij eventuele fouten of omissies die optreden. Verder het bestuur draagt het zorg voor heldere documentatie over het besluitvormingsproces en heeft het een kleine afstand tot individuele deelnemers. Ook heeft het fonds een aansprakelijkheidsverzekering.

Het risico op reputatieschade bewaakt het fonds door regelmatig over de actuele situatie te communiceren met deelnemers (nieuwsbrieven, website), door het uitvoeren van het communicatieplan, en door intern toezicht te laten plaatsvinden door een visitatiecommissie.

Het omgevingsrisico wordt door het fonds als een groot risico beoordeeld.

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Hierdoor kan onder meer een onjuiste afwikkeling van transacties plaatsvinden, kunnen fouten in de verwerking gegevens optreden, kan informatie verloren gaan, etc.

Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen. Ook worden hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken en door de jaarlijkse beoordeling van de door hen uitgevoerde werkzaamheden.

Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen deze ook niet door het bestuur verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake. Verder worden processen regelmatig bijgesteld en verbeterd, ontvangt het jaarlijks een ISAE-verklaring van haar uitvoerders, waarmee tevens kwartaaloverleg plaatsvinden. Naast de SLA-rapportage en mutatieoverzichten heeft er in 2019 en 2022 een controle plaatsgevonden met betrekking tot de correctheid van de gegevens in de administratie. Bij de overgang naar de nieuwe pensioenadministrateur heeft het fonds de beoordeling van de datakwaliteit uit laten voeren door de sleutelfunctiehouder interne audit. Het risico dat de doelmatigheid en doeltreffendheid van het verwerkingsproces wordt beïnvloed, wordt door het fonds als een beperkt risico beoordeeld.

Met de invoering van de AVG-wetgeving heeft het fonds een privacybeleid opgesteld, een privacyverklaring opgenomen op haar website en ook verwerkt in de deelnemerscommunicatie. Privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd. Hiermee voldoet het fonds aan de gestelde vereisten in de wet. Dit risico wordt door het fonds als beperkt beoordeeld.

Uitbestedingsrisico

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit, kwaliteit of uitkeringscontinuïteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad.

Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitbestedingsovereenkomsten en de daaraan verbonden servicelevel agreements (SLA's). Monitoring van de uitvoering vindt plaats door het bestuur op basis van door de

uitvoerders verstrekke rapportages (waaronder SLA-rapportages, ISAE 3402 type II rapportages en In Control Statements) en regelmatige voortgangsbesprekingen.

Bij uitbesteding voert het fonds een systematische analyse uit van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van activiteiten en processen. Per specifieke uitbesteding wordt de risicobeheersing op logische wijze uitgewerkt aan de hand van drie pijlers: kwaliteit, continuïteit en integriteit. Verder heeft het fonds de onderstaande bij de uitvoering van belang zijnde aandachtspunten vastgesteld:

- De doelmatigheid en doeltreffendheid van het verwerkingsproces;
- De bescherming van persoons- en privacygevoelige gegevens;
- Processen ter voorkoming van fraude door werknemers of externen en van samenspanning door werknemers met derden;
- Waarborging van de kwaliteit van de werkzaamheden in overeenstemming met de door fonds gewenste dan wel aan belanghebbenden toegezegde kwaliteitsniveau;
- De continuïteit van de processen en met name van de pensioenuitkeringen;
- De continuïteit van de IT-systemen;

Het vermogensbeheer van het fonds is uitbesteed aan BNP Paribas. Van BNP heeft het fonds een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over 2023. Het rapport heeft betrekking op de controle op de van toepassing zijnde investment management gerelateerde activiteiten. Het rapport richt zich op de controledoelstellingen die relevant zijn voor de financiële verslaglegging door klanten van BNP en haar auditors. Het rapport kent geen bijzondere aandachtspunten. Aanvullend op de ISAE heeft BNP een non-financial risicorapport uitgebracht waarin ook geen bijzondere bevindingen zijn opgenomen. BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars (S&P, Moody's, Fitch) beoordeeld met een A+(stable), Aa3(stable) en AA-(stable), welke onveranderd zijn ten opzichte van het vorige jaar. Op basis van deze constatering beoordeelt het fonds het uitbestedingsrisico van BNP Paribas als een laag risico.

Als custodian van het fonds is per 1 januari 2023 Northern Trust aangesteld. Aan de overeenkomst met Caceis is per 31 december 2022 een eind gekomen. De overgang heeft in 2023 succesvol plaatsgevonden. Er hebben zich daarbij geen bijzondere problemen voorgedaan. Van Northern Trust heeft het fonds over 2023 een ISAE-3402 rapport ontvangen, waaruit geen bijzonder bevindingen naar voren komen. Het fonds beoordeelt het uitbestedingsrisico van Northern Trust als een laag risico.

De pensioenadministratie van het fonds is vanaf 1 januari 2023 uitbesteed aan Visma Idella, nadat de vorige pensioenadministrateur InAdmin RiskCo de uitbestedingsovereenkomst met het fonds per 31 december 2022 had opgezegd. Het fonds ziet Visma Idella als een partij die pensioenadministratie als een van haar strategische activiteiten beschouwt en aan de algemene continuïteitseisen van het fonds voldoet. Het fonds heeft in 2023 intensief met Visma Idella samengewerkt om de transitie succesvol te laten verlopen. Hoewel de transitie in algemene zin naar wens is verlopen, mede door grote inspanningen van het bestuur, zijn niet alle vooraf gemaakte afspraken volledig afgehandeld en is de planning niet voor alle onderdelen gehaald. Hierdoor zijn er ook in 2024 nog enkele transitiewerkzaamheden benodigd. Het bestuur constateert dat Visma Idella een grote uitdaging heeft om haar processen en IT-systemen aan te passen in verband met het nieuwe pensioenstelsel en om haar nieuwe klanten te bedienen. Van Visma Idella heeft het fonds over 2023 een ISAE 3402 rapport ontvangen, dat specifiek is opgesteld voor Pensioenfonds AT&T en twee andere fondsen die hun pensioenadministratie ook per 1 januari 2023 bij Visma Idella hebben ondergebracht op basis van het overeengekomen control framework. Dit rapport is door KPMG getoetst. Er komen in dit rapport geen bijzondere bevindingen naar voren. Alles overziend beoordeelt het bestuur het uitbestedingsrisico van Visma Idella als een beperkt risico maar veel aandacht vragend.

IT-*risico*

Onder IT-*risico* wordt verstaan het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door de IT-systemen.

De pensioen-, beleggings- en financiële administratie van het fonds zijn volledig ondergebracht bij administrateur en vermogensbeheerder, en vallen dus onder uitbestedingsrisico. Het fonds heeft een IT-beleid opgesteld. Het fonds maakt gebruik van het Microsoft platform OS365 voor documentmanagement, dat professioneel ondersteund wordt. VDX monitort actief websiteversies en past security updates automatisch toe. Er vindt een automatische update plaats van nieuwe versies van de website. Het bestuur heeft geen toegang tot de systemen met deelnemersgegevens, de IT-omgeving voor de pensioenadministratie is volledig uitbesteed aan de administrateur. Het risico op cybercrime en datalekken wordt intern gemitigeerd door de gebruikte platformen. De sleutelfunctiehouder interne audit zal zijn auditwerkzaamheden in 2024 voornamelijk richten op de IT-omgeving van Visma Idella.

Het fonds beoordeelt het IT-*risico* als een beperkt risico.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico betreft het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed door niet integere of onethische gedragingen van aan het fonds verbonden personen.

Het fonds heeft een gedragscode die van toepassing is op alle leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingsadviescommissie en het bestuursbureau. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling voor aan het fonds verbonden personen opgesteld. In 2023 heeft het fonds onder begeleiding van een externe deskundige weer een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uitgevoerd. Hiermee wordt voor elk risico de kans ingeschat dat het risico zich voordoet (bruto risico) als ook het netto risico rekening houdend met de mitigerende beheermaatregelen. De SIRA in 2023 heeft

geen bijzondere constatering opgeleverd. Bestuursleden worden voor aantreding mede op integriteit gescreend door DNB. Het fonds belegt in beleggingsfondsenfondsen en niet rechtstreeks in aandelen, waarbij het vermogensbeheer is uitbesteed. Hierdoor is handelen met voorwetenschap niet aan de orde.

Het fonds beoordeelt het integriteitsrisico als een laag risico.

Juridisch risico

Juridisch risico is het risico samenhangend met veranderingen in en naleving van wet- en regelgeving.

Het fonds wordt in op dit gebied geadviseerd door een externe actuaaris en het houdt ook zelf de wijzigingen in wet- en regelgeving bij. Stukken van het fonds worden waar nodig beoordeeld of geëvalueerd door externe deskundigen. Contracten met uitbestedingspartners worden beoordeeld door externe deskundigen.

Het fonds beoordeelt het juridisch risico als een laag risico.

Frauderisico

Frauderisico is het risico dat betrokkenen bij het fonds zich bezighouden met opzettelijke misleiding om onrechtmatig voordeel te verkrijgen.

Het frauderisico wordt gemitigeerd doordat bestuursleden en leden van andere fondsorganen geen rechtstreekse betalingen doen en ook geen directe toegang hebben tot bankrekeningen van het fonds. Alle betalingen door de pensioenadministrateur worden gevalideerd. Verder heeft het fonds een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling, en worden incidenten en compliance zaken maandelijks gerapporteerd. Daarnaast dient ieder bestuurslid de nevenfuncties te rapporteren. Met betrekking tot de financiële verslaglegging, vindt er een controle plaats door de actuarissen en accountant.

Het fonds beoordeelt het frauderisico als een laag risico.

13. Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in hoofdstuk 24. Het fonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de het fonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Het fonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorting, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is feitelijk gelijk aan de pensioenuitvoeringskosten, met een opslag van 30% op een aantal van de kostenposten. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving. De werkgever verplicht zich om jaarlijks de kosten van het fonds te voldoen en heeft daarnaast een bijstortingsverplichting als de dekkingsgraad lager is dan 100%. In de ABTN is vastgelegd dat als de situatie zich voordoet dat de werkgever de kosten niet meer betaalt, het bestuur het bestaansrecht van het fonds heroverweegt.

14. Premiebijdragen

Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. De nieuwe overeenkomst vanaf die datum betreft een beschikbare premie-overeenkomst en wordt niet door het fonds uitgevoerd. Hierdoor betreffen de premiebijdragen aan het fonds alleen de vergoeding van uitvoeringskosten van het fonds door de werkgever, inclusief een opslag.

	2023	2022
Premiebijdrage werkgever	595	942

Omdat de premiebijdragen aan het fonds alleen de vergoeding van uitvoeringskosten betreft is er geen sprake van een kostendekkende premie.

15. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2023

Zakelijke waarden
Vastrentende waarden
Kosten vermogensbeheer

Totaal

2022

Zakelijke waarden
Vastrentende waarden
Kosten vermogensbeheer
Overig

Totaal

	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten vermogens- beheer	Totaal
Zakelijke waarden	0	4.937	0	4.937
Vastrentende waarden	0	7.992	0	7.992
Kosten vermogensbeheer	0	0	-243	-243
Totaal	0	12.929	-243	12.686

Zakelijke waarden	0	-9.039	0	-9.039
Vastrentende waarden	0	-26.879	0	-26.879
Kosten vermogensbeheer	0	0	-245	-245
Overig	4	0	0	4
Totaal	4	-35.918	-245	-36.159

16. Beleggingsresultaten risico deelnemers

2023

Zakelijke waarden
Vastrentende waarden

Totaal

2022

Zakelijke waarden
Vastrentende waarden

Totaal

	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten vermogens- beheer	Totaal
Zakelijke waarden	0	145	0	145
Vastrentende waarden	0	216	0	216
Totaal	0	361	0	361

Zakelijke waarden	0	-293	0	-293
Vastrentende waarden	0	-1.027	0	-1.027
Totaal	0	-1.320	0	-1.320

17. Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen
Partnerpensioen
Overige uitkeringen

Totaal

	2023	2022
Ouderdomspensioen	3.502	2.942
Partnerpensioen	383	296
Overige uitkeringen	7	6
Totaal	3.892	3.244

18. Pensioenuitvoeringskosten

	2023	2022
Bestuurskosten	61	16
Bestuursbureau	102	113
Administratiekostenvergoeding	225	183
Actuaris- en advieskosten	86	118
Contributies en toezicht	32	32
IORP	36	31
Accountantskosten	42	40
Overige	0	258
Totaal	584	791

De accountantskosten van BDO Audit & Assurance B.V. betreffen uitsluitend kosten voor controle van de jaarrekening en de verslagstaten.

De actuaris- en advieskosten in 2022 zijn inclusief kosten van het advies van Willis Towers Watson met betrekking tot het liquidatie proces.

Het beloningsbeleid voldoet aan de wettelijke eisen uit het Besluit Financieel Toetsingskader, de Code Pensioenfonds en de Principes beheerst beloningsbeleid van AFM en DNB. Bestuursleden, met uitzondering van de voorzitter, leden verantwoordingsorgaan en leden beleggingsadviescommissie ontvangen geen bezoldiging voor hun fondswerkzaamheden. Leden die niet langer in dienst zijn van AT&T ontvangen een vergoeding van hun reiskosten.

19. Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

	2023	2022
Mutatie technische voorziening pensioenreglement	5.158	-38.739
Mutatie technische voorziening opslag toekomstige uitvoeringskosten	328	328
Totaal	5.486	-38.411

20. Mutatie technische voorzieningen voor risico deelnemers

	2023	2022
Mutatie technische voorzieningen voor risico deelnemers	361	-1.670

21. Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten.

	2023	2022
Actuarieel resultaat inkomende waardeoverdrachten	0	-350
Actuarieel resultaat uitgaande waardeoverdrachten	81	1.425
Totaal	81	1.075

22. Aantal personeelsleden

Het pensioenfonds heeft geen werknemers.

23. Vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

24. Bezoldiging bestuurders en leden verantwoordingsorgaan

Vijf van de zes bestuurders en de leden van het verantwoordingsorgaan zijn onbezoldigd, hun bezoldiging door het fonds bedraagt dus € 0 (2022: €0). Eén bestuurder wordt door het pensioenfonds bezoldigd, maar ingevolge artikel 2:383, wordt dit niet toegelicht.

25. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn, evenals vorig jaar, vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting

26. Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen bijzondere gebeurtenissen na balansdatum.

Den Haag, 19 juni 2023

E. van der Plas, voorzitter

W. Loots, secretaris

T. Valkenburg, vicevoorzitter

B. Bongenaar, vicesecretaris

L. Ortega, bestuurder

M. Smits, bestuurder

Overige gegevens

Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten van het pensioenfonds is de volgende bepaling opgenomen ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten: Voor zover de middelen van het fonds niet worden gebruikt ter voldoening van premies of koopsommen voor overeenkomsten van verzekeringen die het fonds ter dekking van de pensioenaanspraken gesloten heeft, zal het bestuur deze middelen beleggen. De belegging moet op solide wijze geschieden.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's Gravenhage is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 793.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 39.650 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 19 juni 2024
drs. Pieter Heesterbeek AAG
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te Den Haag gecontroleerd.

WIJ CONTROLEERDEN	ONS OORDEEL
De jaarrekening bestaande uit: 1. De balans per 31 december 2023. 2. De staat van baten en lasten over 2023. 3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.	Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland op 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Informatie ter onderbouwing van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 793.000. De materialiteit is gebaseerd op 0,5% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en reserves. Het pensioenvermogen en de dekkingsgraad van het pensioenfonds en de mogelijkheid om aan de verplichtingen naar haar deelnemers te voldoen, zijn belangrijke indicatoren voor de gebruiker van de jaarrekening. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 39.650 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Controleaanpak continuïteit

Pensioenfonds zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking (het vereist eigen vermogen) aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het fonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het fonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Zoals opgenomen op pagina 46 van de jaarrekening is het aanwezig eigen vermogen lager dan het vereist eigen vermogen. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2023 120,0%.

Zoals toegelicht op pagina 12/13 van het jaarverslag, heeft het bestuur een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank waarin is uitgewerkt hoe de beleidsdekkingsgraad binnen de wettelijk gestelde termijnen weer op het vereiste niveau kan worden gebracht. Dit is onderdeel van de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur. Omdat het pensioenfonds de ultieme mogelijkheid heeft om de pensioenaanspraken en pensioenrechten te korten en daarmee de continuïteit van het pensioenfonds te allen tijde te waarborgen heeft het bestuur geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Op pagina 28 van het jaarverslag besteedt het bestuur aandacht aan de toekomst van het pensioenfonds. Het bestuur heeft op pagina 41 van de jaarrekening toegelicht, dat de jaarrekening is opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de activiteiten van het pensioenfonds.

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- ▶ Het verkrijgen van controle-informatie over het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.
- ▶ Overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur en het herstelplan dat is ingediend bij De Nederlandsche Bank alle relevante elementen bevat en consistent is met onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole. Wij hebben hierbij onder andere aandacht besteed aan de bepaling van het vereist eigen vermogen en de dekkingsgraden.
- ▶ Het nagaan of het bestuur gebeurtenissen of omstandigheden heeft geïdentificeerd die gereede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van het pensioenfonds om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).
- ▶ Overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een continuïteitsrisico.
- ▶ Het inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.
- ▶ Het inspecteren van correspondentie met relevante toezichhoudende instanties.
- ▶ Bespreken met het bestuur wat de impact is van de Wet Toekomst Pensioenen op het pensioenfonds.

De financiële positie van het pensioenfonds en de wettelijke mogelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de pensioenverplichtingen te kunnen aanpassen zijn een belangrijk onderdeel van bovenstaande evaluatie.

Onze controlewerkzaamheden hebben geen indicaties opgeleverd dat de continuïteitsveronderstelling van het bestuur niet passend is en hebben niet geleid tot identificatie van continuïteitsrisico's.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en haar omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop het verantwoordingsorgaan toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij verwijzen naar pagina 27 van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn frauderisicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode en klokkenluidersregeling. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Waardering van de technische voorzieningen	CONTROLEWERKZAAMHEDEN EN WAARNEMINGEN
<p>Vanwege het schattingselement in het bepalen van de grondslagen voor de berekening van de technische voorzieningen, de omvang van de technische voorzieningen en de impact van de technische voorzieningen op de beleidsdekkingsgraad en daarmee op de besluitvorming onderkennen wij een frauderisico ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen.</p>	<p>Dit is een onderdeel van de kernpunten, hiervoor verwijzen wij naar het kernpunt 'Schattingen in de waardering van de technische voorzieningen'.</p>
Beleggingsresultaten	CONTROLEWERKZAAMHEDEN EN WAARNEMINGEN
<p>Op grond van onze beroepsregels gaan wij uit van een verondersteld frauderisico ten aanzien van de opbrengstverantwoording. Op basis van onze risicoanalyse onderkennen wij het veronderstelde frauderisico ten aanzien van de opbrengstverantwoording in de niet-routinematige / handmatige boekingen in de opbrengstverantwoording.</p>	<p>Wij hebben de niet-routinematige / handmatige journaalboekingen in de opbrengstverantwoording geanalyseerd. Hierbij hebben wij vastgesteld of de journaalboeking aansluit bij de door de vermogensbeheerder verantwoorde beleggingsopbrengsten.</p>
Doorbreken van interne beheersing door het bestuur	CONTROLEWERKZAAMHEDEN EN WAARNEMINGEN
<p>Bij onze controlewerkzaamheden hebben we aandacht besteed aan het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt, inclusief een evaluatie van aanwijzingen van mogelijke oneigenlijke beïnvloeding door het bestuur, hetgeen een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude kan betekenen. Door een gedegen risicoanalyse hebben wij vastgesteld op welke manieren het bestuur de aanwezige interne beheersing kan doorbreken.</p>	<p>Met specifieke werkzaamheden, zijnde data-analyses op de grootboekmutaties, inclusief de memoriaalboekingen en de werkzaamheden zoals in de kernpunten beschreven hebben wij geen indicaties op het doorbreken van de interne beheersing en hieruit volgende materiële fraude geconstateerd. Aanvullend hebben wij de rapportages van de sleutelfunctionarissen doorgenomen. Hierin zijn geen indicaties voor materiële fraude en non-compliance opgenomen.</p>

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur.

Uit onze werkzaamheden volgden geen signalen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Controleaanpak niet-naleven van wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 “Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen”, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het lezen van notulen en het kennisnemen van rapporten van de compliance afdeling en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen. Wij hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben wij schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Reikwijdte

Uitbesteding van processen aan dienstverleners

Het pensioenfonds heeft het beheer van beleggingen uitbesteed aan BNP Paribas Asset Management (hierna: ‘vermogensbeheerder’). De pensioenadministratie is uitbesteed aan Visma Idella (hierna ‘pensioenuitvoeringsorganisatie’). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door de vermogensbeheerder en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door de pensioenuitvoeringsorganisatie.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van het pensioenfonds. Op basis hiervan identificeren wij de risico’s op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico’s in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor het pensioenfonds relevante interne beheersingsmaatregelen van de dienstverleners in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE-3402 Type II)-rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen, beoordelen van de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en het beoordelen van de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de dienstverleners.

Wij hebben gegevensgerichte werkzaamheden verricht op onder andere de beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen de beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen gecontroleerd aan de hand van brondocumentatie bij het pensioenfonds.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede processen en de aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

SCHATTINGEN IN DE WAARDERING VAN DE TECHNISCHE VOORZIENINGEN	ONZE CONTROLEAANPAK
<p>De technische voorzieningen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. De waardering van de technische voorziening komt tot stand op basis van een berekening van aanspraakgegevens van deelnemers en belangrijke schattingen.</p> <p>De technische voorzieningen worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen, zoals de door De Nederlandsche Bank ('DNB') gepubliceerde rentetermijnstructuur en de door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerde levensverwachtingen (tafels). Deze tafels</p>	<p>Wij hebben de aan de voorziening ten grondslag liggende basisgegevens gecontroleerd, rekening houdend met NBA-handreiking 1120: <i>'Gebruikmaken van de werkzaamheden van de certificerend actuaris bij de controle van de jaarrekening en staten van pensioenfondsen'</i>. Bij deze basisgegevens hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt.</p> <p>Verder hebben wij de toereikendheid van de technische voorzieningen beoordeeld door het toetsen van de door het bestuur gehanteerde uitgangspunten. Dit hebben wij onder andere gedaan door het beoordelen van de gehanteerde overlevingstafels, rekenrente, ervaringssterfte en kostenopslagen. Als onderdeel van onze</p>

<p>worden gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds.</p> <p>De waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen zijn beschreven in het hoofdstuk “Grondslagen voor de waardering van activa en passiva” op pagina 43 van de jaarrekening.</p> <p>In verband met de complexe berekening en de significante schattingselementen is deze post een kernpunt voor onze controle.</p>	<p>werkzaamheden hebben wij eveneens de competentie, capaciteiten en objectiviteit van de door het bestuur ingeschakelde certificerend actuaris beoordeeld.</p> <p>Wij hebben bij de controle van de juistheid en toereikendheid van de technische voorzieningen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruik gemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2023. Hierbij hebben wij de redelijkheid van de aannames van het bestuur met betrekking tot de actuariële grondslagen beoordeeld en besproken met de certificerend actuaris.</p> <p>De gehanteerde grondslagen en veronderstellingen, zoals vermeld op pagina 43 van de jaarrekening en de hierbij behorende toelichtingen op pagina 46 en 47 hebben wij getoetst aan de hand van de vereisten van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.</p>
<p>WAARDERING EN TOELICHTING VAN BELEGGINGEN</p>	<p>ONZE CONTROLEAANPAK</p>
<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en worden gewaardeerd op marktwaarde. Door het pensioenfonds wordt belegd via BNP Paribas Asset Management.</p> <p>Voor de beleggingen wordt de actuele waarde bepaald op basis van de intrinsieke waarde per participatie voor de posities in</p>	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen getoetst en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2023.</p> <p>Tevens hebben wij de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de vermogensbeheerder beoordeeld op basis</p>

<p>beursgenoteerde beleggingsfondsen of institutionele share class beleggingsfondsen. Vaststelling van de actuele waarde vindt plaats op basis van de laatst verhandelde koers op een gereguleerde markt per balansdatum. Gezien de omvang van de post hebben wij dit als kernpunt geïdentificeerd in onze controle.</p> <p>Het pensioenfonds heeft de waardingsgrondslagen beschreven in het hoofdstuk “Grondslagen voor waardering van activa en passiva” op pagina 42 van de jaarrekening.</p>	<p>van de ontvangen ISAE-3402 Type II-rapportage.</p> <p>De posities in (beurs)genoteerde beleggingen hebben wij aangesloten met externe bevestigingen van de vermogensbeheerder BNP Paribas Asset Management en de custodian Northern Trust. Aanvullend hebben wij een controle uitgevoerd op de juistheid van de intrinsieke waarde per participatie in de externe bevestiging door deze aan te sluiten met openbaar beschikbare koersinformatie.</p> <p>Het evalueren van de waardingsgrondslagen en vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.</p>
---	---

C. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ Het meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen.
- ▶ Het verslag van het bestuur.
- ▶ Het verslag Visitatiecommissie.
- ▶ De reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie.
- ▶ Het verslag Verantwoordingsorgaan.
- ▶ De reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan.
- ▶ De overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- ▶ Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

D. Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland vanaf de controle van het boekjaar 2014 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

E. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- ▶ Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.
- ▶ Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- ▶ Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- ▶ Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- ▶ Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amstelveen, 19 juni 2024

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

W.J.P. Hoeve RA
